

AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİNDE BAŞKANLIK, KARARNAME VE DİN-DEVLET İLİŞKİLERİ

*Presidency, Presidential Decree and
State-Religion Relations in the United States*

Hasan Tahsin FENDOĞLU*

Öz

Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'nin siyasal yapısı sadece Başkanlık sistemi üzerine kurulu değildir. Sistemin dört önemli ayağı vardır, bunlar başkanlık, kongre, yargı ve federalizmdir. ABD Başkanlık sistemi diğer demokrasiler için de önemli olan iki sütun üzerinde durur, güçler ayrılığı ile kontrol ve denge.

Anayasa'da açıkça yer almasa da ABD Başkanlarının yasama fonksiyonu niteliğinde, genel ve kişilik dışı, tek taraflı düzenleme yapma yetkileri mevcuttur. ABD'de 3 çeşit Başkanlık kararnamesi vardır. *Birincisi*, doğrudan Anayasa esas alınarak çıkarılır ki bunlar genellikle dış ilişkiler, milli savunma gibi konular için yapılır. İkincisi, Kongre Başkana kanunla düzenleme yetkisi verebilir. Üçüncüsü, kanuna dayanılarak yapılan düzenleyici idari işlemlerdir (yönetmelik, genelge gibi). ABD Başkanlarının tek taraflı olarak çıkarttıkları düzenlemeler, hepsi olmasa da genellikle, kanun gücünde olan kararnamelerdir. Bu itibarla Başkanlık kararnameleri yasama işlevi niteliğindedir; yani yürütmenin dolaylı yasama işlevidir. Başkanlık kararnamelerinin hepsi kanun gücünde değildir. Şayet Başkanlık kararnamesi, Anayasa ve kanundan kaynaklanıyorsa kanun gücündedir ve Resmi Gazete ile yayımı şarttır. Executive orders dışındakilerin yayımı Başkanın rızası ile olur.

ABD sistemi kurulduğu zaman, dünyanın en güçlü devletlerinden bir olan Türk İmparatorluğundan azade kalması düşünülemez. Metinde ABD ile Osmanlı yönetim yapısının benzer ve farklı yönlerine de değinilmiştir. ABD mevcut ve önceki yönetiminin Evanjelizm ile ilişkisi çalışmada değerlendirilmiş, Osmanlı dönemindeki münasebetler de incelenmiştir. ABD Başkanı Trump ve kararnameleri üzerinde de durulmuş ve analizler yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: ABD, Başkan, Başkanlık Kararnamesi, Osmanlı, Evanjelizm, Trump

Abstract

The political structure of the USA is not only based on the Presidential system. The system has four important pillars, which are presidency, congress, judiciary and federalism. The US Presidential system emphasizes two pillars that are important to other democracies, the separation of powers and control and balance.

Even though it is not explicitly included in the Constitution, the Presidents of the USA have the power to make unilateral, general and non-personality arrangements, as a legislative function. There are three types of Presidential decree in the USA. First, it is drawn directly on the basis of the

➤ Bu makale Etik Kurul iznine tabi değildir/This article is not subject to Ethics Committee permission.

➤ Makale Geliş Tarihi/Article Received Date: 24.06.2025

➤ Yayın Kurulu Kabul Tarihi/Editorial Board Acceptance Date: 22.07.2025

* Prof. Dr., Başkent Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Kamu Hukuku Bölümü/Anayasa Hukuku Anabilim Dalı/ Ankara/Türkiye, E-posta: htahsinfendoglu@baskent.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-1211-6989>

constitution, which is usually done for issues such as foreign affairs and national defense. Second, Congress can authorize the President to regulate it by law. The third is regulatory administrative procedures (such as regulations, circulars) that are based on the law. The regulations unilaterally issued by the US presidents are, if not all, decrees that are generally lawful. As such, Presidential decrees are legislative functions; that is, the executives indirect legislative function. Not all Presidential Decrees have the power of law. If the Presidential decree stems from the Constitution and the law, it is lawful and must be published in the Official Gazette. The publication of those other than executive orders will be with the consent of the President.

It is unthinkable that the time in the US system would be free from the Turkish Empire, one of the most powerful states in the world. The text touches on similar and different details about the US and Ottoman administrative structures. The current and previous US administration's relations with Evangelicalism are also evaluated, and the characteristics of the relations during the Ottoman period are discussed. The current US President Trump and his decrees are also emphasized and brief analyses are made.

Key Words: USA, President, Presidential decree, Ottoman, Evanjelizm, Trump

A. AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİNİN SİSTEMİ

ABD'nin siyasi yapısı sadece Başkanlık sistemi üzerine kurulu olmayıp sistemin dört önemli ayağı vardır, bunlar başkanlık, kongre, yargı ve federalizmdir. ABD Başkanlık sistemi diğer demokrasiler için de önemli olan iki sütun üzerinde durur, güçler ayrılığı ile kontrol ve denge (*check and balance*). Başkanlıkta yürütme tek kişiden ibarettir ki o da Başkandır. Başkanlık sistemi, yasama ve yürütmenin biri diğerinin hukuki varlığına son veremediği, her iki organın da belli süreler için halk tarafından seçildiği bir hükümet modelidir. Başkanlık sisteminin ABD'de mucidi "Kurucu Babalar" olan *John Adams, Benjamin Franklin, Alexander Hamilton, John Jay, Thomas Jefferson, James Madison ve George Washington*'dır. Bu liderler Amerika Bağımsızlık Savaşını yürütmüşler, Bağımsızlık Bildirisine imza atmışlar, ABD Anayasasını 1787'de yapmış, 1789 da yürürlüğe koymuş ve ABD'yi kurmuşlardır. Kurucu Babaların katkısı ile Kurucu Meclis tarafından yapılan Anayasanın onaylanması kolay olmamıştır.¹ ABD Anayasası, çerçeve anayasası mahiyetinde olup, Bunlar üç önemli konuyu düzenlememiştir; beraberliğin nasıl bir beraberlik olduğu, siyasi partilerin mahiyeti ve Federal Yüksek Mahkeme dışında yargı.²

Başkanlık sistemi, *insan aklından* doğmuş bir sistem olarak kabul edilmiş olup, "*westminster modeli*" demokrasinin XVIII inci yüzyıl sonundaki koşullarına tepki olarak verilen bağımsızlık savaşı sonucunda üretilmiştir. Sistem, Başkan ve Kongrenin ayrı ayrı seçildiği, meclisin çift olduğu, başkanın ikinci seçmen-

¹ Norman Redlich/John Attanasio/Joel K. Goldstein, *Understanding Constitutional Law*, New York, 2004, 2. ABD 1787 Anayasasını yapan Kurucu Meclise Philadelphia Konvansiyonu denir. ABD Anayasasının onaylanma süreci için bkz. Redlich/Attanasio/ Goldstein 2-3. Anayasa konvansiyonuna 55 delege katılmış, bunların sadece 39 tanesi bugünkü Anayasa metnini kabul etmiştir.

² Devlet Personel Başkanlığı, ABD Kamu Yönetimi ve Kamu Personeli Sistemi (Ankara 2016), 20. ABD'de yargı şeması ve ayrılığı için bkz. a.g.e., s. 30-31.

lerce (*electoral college*)³ seçildiği, federal yapılı bir devlet modelidir.⁴ Sistem yasama-yürütme-yargı uzlaşınca işlemekte, aksi halde sorun çıkabilmektedir.

ABD sistemi 17 inci ve 18 inci yüzyıllarda ortaya çıkan ve uygulama alanı bulan kuvvetler ayrılığı ilkesine dayanmakta olup,⁵ yasama ve yürütme organlarının görev süreleri sabittir, bu nedenle ABD sisteminde *erken seçim* kavramı yoktur.⁶ ABD’de milletvekili seçim sistemi dar bölge iki turlu seçim sistemidir; bir oy fazla alan parti, o bölgeden milletvekili çıkarır.⁷ İstikrar getiren bu unsur, impeachment (suçlama) dışında, halkın beğenmediği bir yürütme için halkta hayal kırıklığı oluşturabilir. Sistemin bir başka özelliği, yürütmenin tek kişiden oluşmasıdır. Başbakan ve Cumhurbaşkanı makamları tek kişide toplanır. ABD’de temel hak ve özgürlükler güvence altına alınmıştır; ABD Anayasasının 5 inci değişikliğine göre kimse, yaşam, özgürlük ve mülkiyet haklarından kanun dışında mahrum bırakılamaz.⁸

Başkanlık sisteminin uygulandığı ABD’de Başkanın cezai sorumluluğu (*impeachment*) için, Temsilciler Meclisinin suçlandırması ve Senato’nun yargılayıp 2/3 çoğunluk ile mahkûm etmesi gerekir. Kongre ABD Başkanını, Başkan Vekilini (*vice president*), kabine üyelerini, federal hâkimleri ve benzeri görevde olanları vatana ihanet, rüşvet gibi ağır suçlarla suçlayabilir. Bu tür suçlamaya her iki meclis de katılmaktadır.⁹ Şayet Temsilciler Meclisi oy çokluğu ile ilgili hakkında olumsuz yönde karar verirse, ilgilisi yargılanmaktadır. Suçlamaların ciddi olması şart olup, yargılama, Federal Yüksek Mahkemenin (*Supreme Court*)

³ Electoral College için bkz. Ervin Chemerinsky, *Constitutional Law: Principles and Policies* (New York, 2011) 13, 38, 919.

⁴ Robert L. Morlan, *American Government, Policy and Process*, Second Edition, USA, Boston, 1975, 155.

⁵ *Kuvvetler ayrılığı, yasama-yürütme-yargının anayasal çerçevede net olarak tanımlanması ve ayrışmasıdır*; Pınar Akçalı, “Genel Özellikleri, Yararları ve Sakıncaları Işığında Başkanlık Sistemleri”, *Yeni Türkiye Dergisi*, Yıl 9, Sayı 51, 2013, s. 406. Ayrıntı için bkz. Hayri Keser, *Başkanlık Sistemi*, *Yeni Türkiye*, Mart-Nisan 2013, Yıl 9, Sayı 51, ss. 430-438.

⁶ İngiltere, erken seçimi seven ülkelerden biridir; Ali Fuat Başgil, *Esas Teşkilat Hukuku*, (Birinci Cilt, Türkiye Siyasi Rejimi ve Anayasa Prensipleri, 1. Fasikül, İstanbul, 1960 Baha Matbaası), 393 ve aynı sayfa dn 1.

⁷ Devlet Personel Başkanlığı (n 2) 20; ABD’de partilerin teşkilatı yoktur; seçim öncesi toplanırlar, seçimden sonra faaliyetleri yoktur, 20.

⁸ Gary Lawson, Due Process Clause, in: *The Heritage Guide to the Constitution*, Editors: Edwin Meese, Matthew Spalding, David Forte, Published in the U.S by Regnery Publishing Inc. Washington, 2005, s. 337-341. Bu ilke aynı zamanda Magna Carta ilkesidir. Due Process (uygun hukuki usul), Federal Yüksek Mahkeme tarafından da çok kullanılan muğlak bir tabii hukuk anlamına gelmektedir. Bunun kaynağı 1215 Magna Carta olup, sanıklar için bazı güvenceler demektir. Mahkeme bu ilke ile yürütmeyi sınırlamaktadır. Hâkimler bu kavramı tanımlamaktan çekinmişlerdir. ABD Yüksek Mahkemesinin, büyük çapta bu ilkenin etkisinde bulunduğu belirtilebilir.

⁹ Temsilciler Meclisi (House of Representatives) ve Senato (Senate). Bkz. Raoul Berger, *Impeachment: The Constitutional Problems* (1974).

Başkanı vasıtasıyla Senato’da yapılmaktadır. Senato, yargılama sonucunda ancak 2/3 çoğunlukla mahkûmiyet kararı verilebilir.¹⁰

İlk Başkan George Washington, 30 Nisan 1789’da görevine başlamış, ilk Başkanlık kararnamesini de 22.04.1793 tarihinde çıkarmıştır.¹¹

B. AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ İLE TÜRK İMPARATORLUK SİSTEMİNİN (OSMANLI) KISA KARŞILAŞTIRILMASI

ABD sistemi, Türk İmparatorluk Döneminden etkilenmiş midir? Türk sistemi, ABD üzerinde katkı sunmuş mudur? ABD’nin Türk İmparatorluğundan etkilenmesi mümkün olabilir mi?¹² ABD kurulurken dünyanın en güçlü devleti Osmanlı idi. Türk İmparatorluk sistemi ile ABD arasında benzerlikler olduğu gibi farklılıklar da vardır. Benzerlikler şöyle ifade edilebilir;

Birincisi, Türk imparatorluk döneminde de ABD’de de güçlü yürütme görülmektedir. İçerikte farklılıklar olmakla birlikte, yürütme kuvveti her ikisinde de etkindir. Her iki devlet te, önemli konularda merkeziyetçi, ikinci derecedeki konularda âdem-i merkeziyetçidir. İkincisi, ABD federal bir sisteme sahip iken Türk imparatorluk dönemi sui generis yapıdaki bir devlettir. Üçüncüsü, her iki devlette de baskı grupları etkindir. Türk imparatorluk döneminde, ilmiye, seyfîye, kalemiye sınıfları, ahiler ve tarikatlar; ABD’de ise sendikalar, dernekler, vakıflar ve çok uluslu şirketler etkindir. *Dördüncüsü*, her iki ülke de dualist dünya inancına (dünya ve ötesi) sahip olup, din ve vicdan özgürlüğüne saygı duymaktadırlar. ABD Anayasası’nın 3 yerinde “Allah”dan söz edilmekte, ABD Başkanı seçildiğinde, Chaplin isimli Papazın karşısında sol elini İncil’e basıp, sağ elini de yukarıya kaldırmakta ve Allah’a yemin edip görevine başlamaktadır.¹³ Dola-

¹⁰ Michael J. Gerhardt, “Trial of Impeachment”, ve Stephen B. Presser, Standarts for Impeachment, (Art. II, Sect. 4), The Heritage Guide to the Constituution, s. 68-69 ve 225. Detay için bkz. Raoul Berger, Impeachment: The Constitutional Problems, 1974. Bu konudaki önemli bir dava olarak bkz. Nixon v. US, 506 U. S. 224 (1993).

¹¹ John Contrubis, Executive Orders and Proclamations, CRS Report for Congress, (1999), ss.1-26. <<https://fas.org/sgp/crs/misc/95-772.pdf>> erişim tarihi 22 Aralık 2018, 3 ve 23.

¹² Bu konuda Hasan Tahsin Fendoğlu, *Anayasa Hukuku*, On Birinci Baskı’dan (Ankara, 2023) (ss. 639-644) kısaca istifade edilmiştir. Ayrıca, bu çalışmada Amerika ile Türkiye’nin Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi mukayese edilmemiştir. Bu konuda bkz. Hasan Tahsin Fendoğlu, *Presidential Decrees (Türkiye-USA)*, Yetkin, Ankara, 2022, ss. 1+136 ve *Cumhurbaşkanlığı Kararnameleri (Türkiye-ABD Mukayesesi)*, Yetkin, Ankara, 2022, ss. 1+328).

¹³ Bkz. Vasan Kesavan, “Oath of Office”, (Art. II, Sect. 1, Cl. 8), *The Heritage Guide to the Constitution*, s. 194-195. Sadece Başkan değil, temsilciler Meclisi üyeleri ve Senatorlar da Anayasaya sadakat yemini ederler; Matthew Spalding, “Oath Clause”, *The Heritage Guide to the Constitution*, s. 294. Anayasaya sadakat yeminin yaptırımını yoktur. “Sadakat yemini, eğlence yerine girerken kapıda gösterilen bilete benzer. Kapıcıya gösterir, içeri girersiniz.” Başgil, (n 6) 501-502, Talleyrand’dan naklen. ABD’de yemin metni kanunla belirlenmiş olup, yemin etmeyen üyeye seçilmiş üye, yemin (oath) edene ise *Kongre üyesi* denir. Yemin metninin sonunda “Allah yardımcım olsun” denilir. Bu kavram metne dâhildir; <https://www.senate.gov/general/search/search_central_solr.cfm?q=oath> erişim tarihi 18 Ağustos 2020.

rın üzerinde “Biz Allah’a güveniriz” (*We Trust in God*) denilmektedir.¹⁴ Federal Yüksek Mahkeme, bu konuda iki önemli karar vermiştir; *Panama Refining Co. V. Ryan* (1935) ve *Schechter Poultry*, dolar üzerindeki bu cümlelerin laikliğe aykırı olduğuna dair açılan davayı reddetmiş, laikliğe aykırı olmadığına karar vermiştir.¹⁵ *Beşincisi*, her iki devlette de, hükümdarın suçlanması karar ile olur. Ama Sultan normal mahkemelerde yargılanabilir. Hünkarın dokunulmazlığı yoktur. *Altıncısı*, bir başka benzerlik de, Anayasaların *istikrarlı* oluşudur. Türk imparatorluk döneminde Fatih’in Anayasası (Teşkilat Kanunnamesi) Tanzimat’a kadar (yaklaşık 350 yıl) yürürlükte kalmış iken, ABD’nde Anayasa 1787 tarihinden beri yürürlükte (238 yıl). *Yedincisi*, benzerliklere, iki ülke hukukunun (Fıkıh-Anglo Sakson hukuku) benzerliği de eklenmelidir. *Sekizincisi*, aynı benzerliği, Anglo-Sakson hukukundaki jüri sistemine karşılık, Türk imparatorluk döneminde şühud’l-hal kurumunda da görmekteyiz. Jüri sistemi Osmanlı’ya yabancı değildir. *Dokuzuncusu*, ABD-Türk imparatorluk dönemi başkanlık sistemi teorik ilişkisinin temelinde, ABD Anayasasının fikir babası sayılabilen John Locke ve Montesquieu vardır. Bu iki düşünürün ünlü bilgin İbn Haldun’dan yararlandığı belirtilebilir. Esasen Protestanlığın temelinde de o dönemin Osmanlı-Doğu (İslâm) fikrinin olduğu düşünülebilir. Hristiyanların İncil okuyabilmesi, Allah ile insan arasına kimsenin girememesi, Endüljans sorununun saçmalığı, ruhban sınıfının olmayışı, boşanma kurumunun kötü olsa da bazı şartlarla kabulü gibi. Bu ve benzeri Osmanlı-Doğu (İslâm) orijinli fikirlerin Protestanlığı ve Batı düşüncesini etkilediği ve tetiklediği düşüncesi vardır. *Onuncusu*, ABD Kurucu Babaları, sistemlerini oluştururken İngiliz ve Türk imparatorluk dönemi sisteminden etkilenebilirlerdir. Kurucu babalar, ABD başkanının yakın çalışma arkadaşlarını tayin ederken, İngiliz kabine sistemi yerine Türk imparatorluk dönemindeki vezirlik sistemini almışlardır.

Bu konudaki farklar şöyle ifade edilebilir; *Birincisi*, Türk imparatorluk döneminde Devlet Başkanı, Fatih Sultan Mehmet’e kadar seçimle işbaşına gelmekte iken, Fatih’in ünlü Teşkilat Kanunnamesi ile Saltanatın babadan-büyük oğula intikal ettiği görülmektedir. Ama buna rağmen Osmanlıda da şekli biat (seçim) merasimleri yapılmakta, Padişah, görünürde de olsa Saray ileri gelenleri (erkanı) tarafından seçilmiş olmakta, ABD Başkanı ise, 4 yıl için iki dereceli bir seçimle iş başına gelmektedir. İkincisi, Türk imparatorluk dönemi, giderek düşüncede duraklamaya girmiş, Divan-ı Hümayun, seçim-temsillik esaslı parlamentoya evrilememiş, ilerlemeyi Batı’ya kaptırmış, parlamentoyu Batı’dan almak zorunda kalmıştır. Üçüncüsü, ABD’de Demokrat ve Cumhuriyetçi partiler vardır. De-

¹⁴ Bkz. <https://www.senate.gov/general/search/search_central_solr.cfm?q=we+trust+in+god> erişim tarihi 18 Ağustos 2020.

¹⁵ <http://www.sfgate.com/nation/article/In-God-We-Trust-suit-rejected-by-Supreme-Court-2471527.php>> erişim tarihi 10 Eylül 2014; <<http://www.religionnews.com/2014/05/28/atheists-lose-latest-legal-fight-god-trust/>> erişim tarihi 10 Eylül 2014.

mokratlar, sosyal problemleri çözmekte daha istekli davranmaktadırlar.¹⁶ Türk imparatorluk döneminde siyasal partiler olmamakla birlikte, çeşitli muhalefet grupları vardır. Her iki ülkedeki kamuoyu ve baskı grupları farklıdır.¹⁷ *Dördüncüsü*, Kongre ile Divan-ı Hümayun farklıdır. ABD’ye bakıldığında, başarısının temelinde, *Başkanın kişiliği, doların dünya hakimiyeti ve ABD’nin teknolojideki üstünlüğü* sayılabilir. ABD, aslında, gerçekte bir demokrasi olmayıp, gücü elinde tutan zenginlerin yönettiği, zenginlere hizmet eden bir plütokrasidir.

C. AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİNDE BAŞKANLIK KARARNAMESİ

Amerikan Anayasasında açıkça yer almasa da ABD Başkanlarının yasama fonksiyonu niteliğinde, genel ve kişilik dışı, tek taraflı düzenleme yapma yetkileri vardır.¹⁸ ABD’de 3 çeşit Başkanlık kararnamesi vardır. *Birincisi*, doğrudan anayasa esas alınarak çıkarılır ki bunlar genellikle dış ilişkiler, milli savunma gibi konular için yapılır. İkincisi, Kongre Başkana kanunla düzenleme yetkisi verebilir. Üçüncüsü, kanuna dayanılarak yapılan düzenleyici idari işlemlerdir (yönetmelik, genelge gibi). ABD’de Başkanlık kararnamesi, Kongre onayına sunulmaz ama Başkan, destek için Kongre turları yapabilir. ABD Başkanının yasama üzerindeki bazı yetkileri nedeniyle Başkan, genellikle “yasamanın başı” olarak da nitelendirilebilir. ABD’de Başkanın af yetkisi (*pardoning power*), Türkiye gibi olmayıp,¹⁹ çok geniş ve geneldir.²⁰ ABD Başkanı, impeachment hariç, bunun dışındaki tüm suçları affedebilir.

Tüm Başkanlar, yürütme yetkisini kullanırken özellikle düzenleyici işlem yaparken Anayasanın 2. maddesinin (*article*) 2. bölümünün (*section*) birinci cümlesindeki (*clause*) *yürütme gücünü* referans olarak göstermişler²¹ ve Federal hükümetin başı olarak anayasal yetkilerini kullanmışlardır.²² ABD Başkanlarının çıkardıkları Başkanlık kararnamelerinin sayısı Başkana göre değişebilmektedir.²³ Bugüne kadar sadece Başkan William Henry Harrison 31 gün görev yapmış ve

¹⁶ Bkz. “*Democrats and Republicans: Similarities and Differences*”, Morlan (n 4) 106-109; Eroğul, *Anatüze Giris*, s. 45;57; Başgil (n 6) 326.

¹⁷ <http://www.historylearningsite.co.uk/USA_pressure_groups.htm> erişim tarihi 10 Eylül 2014.

¹⁸ Vivian S. Chu/Todd Garvey, Executive Orders: Issuance, Modification and Revocation, Congressional Research Service (CRS), (2014) ss. 1-10. <https://digitalcommons.ilr.cornell.edu/key_workplace/1262/> erişim tarihi 22 Aralık 2018.

¹⁹ Bkz. 1982/104-16.

²⁰ Başkanın af yetkisi için bkz. ABD Anayasası, Art.II, Sec.2, Cl.I; Benjamin A. Neil, Presidential Executive Orders: Laws Without Legislation, Journal of Criminal Justice Research, <<http://www.aabri.com/manuscripts>> erişim tarihi 22 Aralık 2018; *US v. Klein* (60 US 128).

²¹ Bu konudaki Federal Yüksek Mahkeme kararları için bkz. *Mississippi v. Johnson*, 71 U 475 (1866).

²² Neil (n 20) 1.

²³ ABD Başkanlarının 1789-1995 yılları arasındaki Başkanlık kararnameleri için bkz. Contrubis (n 16) 24. ABD Başkanlarının görev yılları ve çıkardıkları kararname listesi için bkz. Neil (n 20) s. 8-9.

kararname yayımlamamıştır.²⁴ Başkan Wilson 1803, II. Dünya Savaşı'nda ABD'de yaşayan 100 bin kadar Japon'u konsantrasyon kamplarına alan ve mallarına el koyan²⁵ Başkan Roosevelt 3.728,²⁶ Başkan Reagan 381, Başkan Baba Bush 166, Başkan Clinton 364,²⁷ Başkan Oğul Bush 291, Başkan Obama 276,²⁸ ikinci dönem de başkan olan Başkan Trump²⁹ ilk döneminde 20 Ocak 2017 ila 20 Eylül 2017 ye kadar dokuz ayda 86 adet kararname yayımlamıştır.³⁰ Başkan Wilson I. Dünya Savaşında 1800 kararname, Başkan Roosevelt ise II. Dünya Savaşında daha çok kararname çıkarmıştır. Görüldüğü gibi ABD de savaş ve ekonomik kriz durumlarında kararname sayısı artmaktadır. 1980-2010 arasında yıllık ortalama 40 ile 70 arasında Başkanlık kararnamesi yayımlanmıştır. *Başkanın elindeki yetkilerin bir kısmı ona Kongre tarafından verilmiştir.*³¹

D. AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİNDE BAŞKANLIK KARARNAMESİ VE KANUN

ABD Başkanlarının çıkarmış olduğu executive order, Türkçeye, Başkanlık kararnamesi, yürütme emri veya Başkanlık emirnamesi olarak tercüme edilebilir. ABD Anayasasında açıkça yer almadığı halde bu yetki anayasal teamül (gelenek) olarak vardır.³² ABD Anayasasının ikinci maddesi yürütme organının yetkileri-

²⁴ Çağrı D. Çolak, Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi Yetkisinin Amerikan Sistemi Üzerinden Karşılaştırmalı Analizi", (Stratejik Public Management Journal, Vol. 3, Special Issue, 2017), ss. 51-65. <<http://dergipark.gov.tr/download/article-file/395026>> erişim tarihi 22 Aralık 2018, s. 62.

²⁵ Başkanlık Kararnamesi, 19.02. 1942; Neil (n 20) 4. Bu, büyük bir haksızlıktır; Chu-Garvey (n 26) 3. Federal Yüksek Mahkeme kararı için bkz. *Korematsu v. USA*, 323 US 214 (1944).

²⁶ Büyük ekonomik buhran dönemi (*The Great Economic Depression Term*) nedeniyle.

²⁷ Covington'a göre Clinton, 1994'de çoğunluğu kaybedince, *bölünmüş hükümet* vuku buldu ve ABD'yi Başkanlık kararnamesi ile yönetti; bunun yanında *memorandayı* da (genelge) çok kullandı; sadece bir başkanlık kararnamesi Federal Yüksek Mahkeme tarafından iptal edildi: *Chamber of Commerce v. Reich* (1995); Megan Covington, Executive Legislation and the Expansion of Presidential Power, Humanities and Social Science, Spring 2012, Cilt 8, ss. 1-8. <<https://ejournals.library.vanderbilt.edu/index.php/vurj/article/view/3556>> erişim tarihi 22 Aralık 2018, 3. *Bölünmüş hükümette*, hükümetin kapanması ve kutuplaşmada Başkanlar daha çok yetki kullanıyorlar; Covington (n 27) 8.

²⁸ Başkan Obama, teröre karşı (*war on terrorism*) anti-terör hukuku ve strateji kararnamesini (*Counterterrorism Law and Strategy*) çıkardı. Obama dönemi, Guantanamo, Küba, CIA'in *secret prison camps and torture* konuları ile geçti; Neil (n 28) 7-8. Obama, Bush'un yaptığı hataları sürdürdü ama şeffaflığı getirdi, Guantanamo'yu kapattı ve yapmayacağını söylediği halde 18 adet *Signing Statement* (yazılı beyanname) imzaladı; Covington (n 27) 4.

²⁹ Trump için bkz. <https://tr.wikipedia.org/wiki/Donald_Trump> erişim tarihi 9 Haziran 2025.

³⁰ Trump'ın kararnamelerinin tarihi-sayısı-içeriği için şu tabloya bkz. Donald John Trump, "*Executive Orders*". ABD Başkanlarının görev yılları ve çıkardıkları kararname listesi için bkz. Neil (n 20) 8-9. Başkan Trump'ın ikinci dönemini ileride inceleyeceğiz.

³¹ Neil (n 20) 8.

³² Chu-Garvey (n 26) 1.

ni anlatırken, Başkana, Başkomutanlık, Devlet başkanlığı, kanunları yürürlüğe koymak ve yürütmenin başı olmak yetkilerini vermiştir.³³

ABD başkanlarının tek taraflı olarak çıkarttıkları düzenlemeler, hepsi olmasa da genellikle, kanun gücünde olan kararnamelerdir. Bu itibarla bu Başkanlık kararnameleri *yasama işlevi* niteliğindedir; yani yürütmenin *dolaylı yasama işlevi*dir. *Başkanlık Kararnamelerinin hepsi kanun gücünde değildir. Şayet Başkanlık kararnamesi, Anayasa ve kanundan kaynaklanıyorsa kanun gücündedir ve Resmi Gazete ile yayımı şarttır.* Executive orders dışındakilerin yayımı Başkanın rızası ile olur.³⁴

Başkan, Kongre’den bağımsız olarak ama anayasal ilkelere bağlı kaldığında hem yasama organı ve hem de yürütme organı rahat etmektedir.³⁵

Başkanlık kararnamesi, ABD kurulduğundan beri mevcut olup, 1789’dan bugüne 13000’den fazla Başkanlık kararnamesi çıkarılmıştır.³⁶ Kararnameler, bireyleri doğrudan veya dolaylı olarak etkiler.³⁷

Başkanların Kongreyi kanun yapmaya zorlamak için kararname yayımladıkları da görülmüştür.³⁸ Muhalefet, düzenleyici idari işlemlere karşı itiraz ettiği zaman, Başkanlar, genellikle, “kanun çıkarın” demişlerdir.³⁹ 1907 öncesine kadar Başkanlık kararnameleri numaralandırılmamış, bu tarihte (1907) numaralama sistemi ihtiyari olarak başlamış;⁴⁰ 1935 senesinde yayımlanan *Federal Register Act (1935)* sonrasında sayı verilmesi zorunlu hale getirilmiştir.

ABD’de Başkanların, kendilerinden önceki bir Başkanın kararnamesine uyucağı konusunda bir kabul yoktur. Reagan, 12291 nolu kararname ile Carter’inkini, Clinton, 12866 nolu kararname ile Reagan’inkini, Obama, 13497 nolu kararname ile Clinton’ın Başkanlık kararnamesini değiştirmiştir.⁴¹ Başkan Ford, Başkan Nixon’u af ederken, Başkan Kennedy’nin af kararnamesine uymamıştır. Başkanlar, daha önce çıkarılmış bir benzeri var iken de kararname çıkarabilmiştir.⁴² Başkan

³³ Neil (n 20) 1.

³⁴ Chu-Garvey (n 26) 1.

³⁵ Joel L. Fleishman/ Arthur H. Aufses, Law and Orders: The Problem of Presidential Legislation, Law and Contemporary Problems, Cilt 40, Sayı 3, ss. 1-45, 1976, <<https://scholarship.law.duke.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=>> erişim tarihi 22 Aralık 2018.

³⁶ Neil (n 20) 3; Başkan Lincoln’dan önceki de nazara alırsak toplam rakam 15.500’dür; Çolak (n 24) 59.

³⁷ Contrubis (n 11) 3, 23.

³⁸ Neil (n 20) 3.

³⁹ Çolak (n 24) 61.

⁴⁰ Neil (n 20) 2.

⁴¹ Chu-Garvey (n 26) 7-8; Contrubis (n 11) 19. Başkan, Senato ile anlaşarak da kararnamesini değiştirebilir. Örneğin 10713 ve 11618 ve kararnameler antlaşma sonucunda iptal edilmiştir. Kararname süreli ise süresi sona erince ilga olur; Contrubis (n 11) 19.

⁴² Neil (n 20) 3.

Biden'in toplam 78 kararnamesi Başkan Trump tarafından iptal edilmiştir (2025). Başkan Trump'ın ikinci döneminin bir parçası olarak imzaladığı ilk direktiflerden biri, Biden döneminden kalma 78 düzenlemeyi iptal eden kararname olmuştur.⁴³ Başkan Trump, Biden tarafından imzalanan ve *dış politikayı* ilgilendiren kritik hususlarda da Başkan Biden'in kararlarını iptal etmiştir. Başkan *Trump*, *Batı Şeria'daki Yahudi yerleşimcilere* yaptırım uygulayan Başkan Biden'in kararlarını da iptal etmiştir.⁴⁴

ABD'de Başkanlık kararnamesinin özerkliğine gelince; ABD Anayasası Başkana yetki vermişse, özerk sayılabilir çünkü Kongre ve Federal Yüksek Mahkeme bu durumda yürütmenin düzenleyici işlemlerine müdahale etmemektedir. Anayasanın yasamadan söz eden birinci maddesi, "burada belirtilen" kavramını kullandığı halde, yürütmeden bahseden ikinci maddede bir sınır koyulmamıştır. Bu nedenle bazı hukukçulara göre, yürütme yetkisi yasamadan daha geniştir çünkü Anayasanın 2 inci maddesi yürütmeye genel yetki vermektedir.

Şayet bir Başkanlık kararnamesi Anayasaya dayanıyor ise Kongre bu düzenlemeye müdahale etmemektedir. *Presidential Records Act* (1978)'e rağmen, Başkan Reagan'ın, bu kanuna aykırı olduğu iddia edilen 13.323 sayılı Başkanlık kararnamesi, Kongre veya Federal Yüksek Mahkeme tarafından iptal edilmemiştir.⁴⁵ ABD Başkanının dış ilişkiler (*foreign affairs*), ulusal güvenlik (*national security*) ve terörle mücadele (*war against terror*)⁴⁶ konularında özerk düzenleme alanı vardır. İdarenin teşkilatlanması ve görevlerinde esas olarak ABD Kongresi yetkilidir. Kongre, uygun bulmadığı Başkanlık kararnamelerini iptal etmek güç ve imkânına sahiptir.⁴⁷

ABD'de Başkanın yetkileri konusunda geliştirilmiş *iki farklı görüş* vardır.

Başkanın yetkileri konusundaki birinci görüş, "şüphe duysan da onu yap" teorisidir. Bu görüş, ABD Başkanı T. Roosevelt'in geliştirdiği *Stewardship Theory* (*Hizmetkârlık veya Hizmet Teorisi*) dir. Buna göre, Anayasa ve kanunlar yasaklamamışsa Amerika'nın selameti için gereken her şey yapılabilir. T. Roosevelt'e göre, yürütme gücü yalnızca Anayasada açıkça belirtilen hallerde sınırlandırılmalıdır. Bu görüşe göre Başkan, kendisini, *bebek bezine sarılı gibi hissetmemeli, cesaret ve dürüstlikle halka hizmet edilmelidir*. T. Roosevelt, olağanüstü dönemdeki yetkilerini olağan döneme de taşıyan kişidir. Bu teori, Başkanın doğrudan halkı etkileyerek halkı yanına alma teorisidir. T. Roosevelt'ten sonra Başkan olan

⁴³ <<https://setadc.org/trump-ilk-kararnameleri-imzaladi/>> erişim tarihi 9 Haziran 2025.

⁴⁴ <https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_executive_orders_in_the_second_presidency_of_Donald_Trump#> erişim tarihi 10 Haziran 2025; <<https://setadc.org/trump-ilk-kararnameleri-imzaladi/>> erişim tarihi 9 Haziran 2025.

⁴⁵ ABD Başkanı, kendi dönemine ait belgeleri açıklamak zorunda değildir.

⁴⁶ Neil (n 20) 3; Contrubis (n 11) 15.

⁴⁷ Çolak (n 24) 61.

uzak kuzeni Franklin Delano Roosevelt ile ABD’de *Modern Başkanlık Sistemi* doğmuş, Başkanların yetkileri istisna olmaktan çıkmış ve kural haline gelmiştir. ABD Kongresine liderlik yapan F.D. Roosevelt, II. Dünya Savaşını şekillendirmiştir. F.D. Roosevelt, II. Dünya Savaşında, *Kongre’nin aldığı tarafsızlık kararını yok sayarak* müttefiklerine destek önermiştir. Başkan Woodrow’un teorisi de Roosevelt’i takip etmiştir. O, *Anayasa ve kanunlar; Başkana danışmanlık yapar; “şüphe duysan da onu yap” görüşündedir.* O’na göre ABD Başkanı geniş yetkilerle donatılmıştır. Başkan Wilson ve Başkan Roosevelt geniş Başkanlık yetkilerini kullanmışlar; Başkan Roosevelt, birinci yılında 654 kararname yayımlamış, yeni finans programı için tüm bankaları 4 gün kapatmıştır.⁴⁸

Başkanın yetkileri konusundaki ikinci görüş, birinci görüşün aksine, “şüphe duyarsan yapma” görüşüdür. Önceleri Federal Yüksek Mahkeme hâkimliği yapıp daha sonra ABD Başkanı olan *Howard Taft* tarafından geliştirmiş olan bu görüşe, lafzi teori de denilebilir. Bu teoriye göre Başkan’ın yetkisi çok dardır. Başkan, Anayasa veya kanunlar açıkça yetki vermişse ancak bu durumda yetkilidir. Birinci teoriyi “*evrensel ilah*” diyerek eleştiren Başkan Taft, “lafzi yorum teorisi”ni (*literalist theory, constitutional theory veya whig theory*) geliştirmiştir. Başkan Taft, “*en az hükümet eden en iyi hükümettir*” şeklindeki *negatif hükümet modelini* savunmuş, teorisini, “şüphe duyarsan yapma” şeklinde özetlemiştir.⁴⁹

E. AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİNDE BAŞKANLIK KARARNAMELERİ VE FEDERAL YÜKSEK MAHKEME

ABD’de Başkanlık kararnamesini kurumsallaştıran Federal Yüksek Mahkemedir. Anayasada Başkanlık kararnamesi, açıkça yoktur ama Anayasanın 2 nci maddesindeki yetkilerden çıkarılmaktadır. Yorum yoluyla çıkarıldığı için kapsam ve alanı, 1982 tarihli Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 104 üncü maddesinin 17 nci fıkrasındaki kadar net değildir. ABD’de Başkan kanunu onaylarken kamuoyunu etkilemek için açıklama yapabilir (*signing statement, yazılı beyanname*). Bu da Başkan için, kamuoyunu etkilemekte iyi bir araç sayılabilir.⁵⁰ ABD’de Başkanlık kararnamelerini 1962’den beri *Director of the Office of Management and Budget* (OMB) hazırlar; daha önce Adalet Bakanlığı veya başsavcılık hazırlıyordu.⁵¹ Anayasa ve Kongre’nin tanımını yapmadığı ama bunlardan kaynaklanan Başkanlık kararnameleri kanunları etkileyen bir güçtür.⁵²

⁴⁸ Contrubis (n 11) 4.

⁴⁹ Contrubis (n 11) 4.

⁵⁰ Covington (n 27) 2; Covington’a göre, ABD başkanları bu yetkiyi kullanırken Anayasayı ihlal edilebiliyor, yetkisini aşabiliyor; aynı yer.

⁵¹ Neil (n 20) 6.

⁵² Contrubis (n 11) 1, 20. Bkz. Armstrong v. US, 80 USA 154 (1871).

ABD’de Başkanlık Kararnamelerinin yargısal denetimi konusunda anayasal çerçeveyi *Youngstown Sheet and Tube Co. V. Sawyer Davası* (1952) kararı çizmektedir.⁵³ Bu Federal Yüksek Mahkeme kararına göre Başkan, Anayasadan aldığı bir yetkiyi kullanabilir veya Kongre, Başkana bir kanunla düzenleme yetkisi verebilir. Bu kararda Federal Yüksek Mahkeme, Başkan Truman’ın 1952 yılında çelik fabrikalarına el koyması nedeni ile açılan davada “yetki aşımı” ve “mülkiyet hakkının ihlali” gerekçeleriyle Başkan’ı haksız bulmuş ve çelik şirketleri davayı kazanmış, Başkan Truman’ın Başkanlık Kararnamesi iptal edilmiştir.⁵⁴ Bu kararın gerekçesinde Hâkîm Jackson, Başkanlık kararnamelerinin, sabit-donuk bir yetki olmadığını belirtmiş ve Başkanın yetkisini, üç kategoriye ayırmıştır. *Birincisi*, şayet Kongrenin rızası varsa Başkanın yetkisi maksimumdur. ABD Anayasasının veya Kongre’nin yetki vermesi halinde Başkan tam yetkilidir. *İkincisi*, Kongre ne inkâr etmiş ne de Başkana garanti vermemişse durum muğlaktır. *Üçüncüsü*, şayet Kongre ret etmişse, Başkanın şansı çok düşüktür.⁵⁵ *Kısaca Federal Yüksek Mahkeme, Başkan’dan, kararnamesine, Anayasa veya kanundan dayanak bulmasını istemektedir.*

Federal Yüksek Mahkeme, Başkanlık kararnamelerinin, eşitlik⁵⁶ ve hukuk devleti gibi ilkelere⁵⁷ uygun olup-olmadığına dikkat etmektedir. Bununla birlikte Federal Yüksek Mahkeme, Başkan, anayasal yetkisini aşmadığı ve yasamaya müdahale etmediği sürece Başkanlık kararnamelerini etkin şekilde denetlemektedir.⁵⁸ 1943-1997 arasında ABD Başkanına karşı açılan 83 davadan sadece 14 ünü kişiler kazanmıştır.⁵⁹

Son zamanlarda yeni anayasacılığın merkezine oturtulan, yeni bir siyasal rejim türü doğmuştu, jüristokrasi. Siyasal sistem ne kadar zayıf, karar alamaz, çözüm üretemez bir durumda ise jüristokrasi o oranda genişliyordu. Karl Doehring’e göre, siyasal karar veren ama seçilmemiş olan yargı, diktatör veya mutlak hü-

⁵³ *Youngstown Sheet and Tube Co. V. Sawyer Davası* (1952), 343 US 579 (1952); ayrıntı için bkz. Chu-Garvey (n 26) 1. *Dames and Moore v. Regan* davasında Federal Yüksek Mahkeme, *Youngstown* kararına atıfta bulundu. Ayrıca bkz. *Medellin v. Texas*, 552 US 491 (2008). Chu-Garvey (n 26) 6; Contrubis (n 11) 2.

⁵⁴ Neil (n 20) 5; Chu-Garvey (n 26) 4. Bu kararda 6 Federal Yüksek Mahkeme hâkimi Başkanı haksız bulmuş, 4 Federal Yüksek Mahkeme hâkimi ise Başkanı haksız bulmakla birlikte farklı gerekçeye dayanmıştır; Contrubis (n 11) 6.

⁵⁵ Chu-Garvey (n 26) 5; Contrubis (n 11) 7.

⁵⁶ Equal protection clause; 1982/10 gibi (eşitlik).

⁵⁷ Due Process Clause. Hukuk devleti kavramı modern anlamda Almanya’da ortaya çıkmış oradan Fransa’ya geçmiş bir kıta Avrupası kavramıdır. Mülk devleti ve hukuk tanımaz polis devletine karşı geliştirilmiştir; Ender Ethem Atay, *İdare Hukuku*, (Seçkin Yayınları, Ankara, 2018) 68-69.

⁵⁸ Neil (n 20) 3.

⁵⁹ Yasin Söyler, *Cumhurbaşkanlığı Kararnameleri*, Ankara, 2018, Seçkin Yayınları, 254.

kümdarı çağrıştırmaktadır.⁶⁰ Parlamentoların anayasaya uygun olarak çıkardıkları tasarruflara karşı yargının müdahale etmemesi gerektiği konusunda ABD’de “*political question*” ve Almanya’da “*auto limitation (judicial self restraint)*” doktrinleri gelişmişti.⁶¹

Federal Yüksek Mahkeme, yargısal aktivizm endişesiyle Başkanlık kararnamelerine fazla müdahale etmemiştir. Yargısal aktivizm kavramı, özellikle 1940’lı yılların başından itibaren ABD anayasa hukukunda işlenmektedir.⁶² Yargısal aktivizm kavramını ilk kez *Arthur M. Schlesinger Jr* 1947 senesinde yazdığı bir makalede kullanmış, hâkimleri orta yolcular, yargısal aktivistler ve kendisini sınırlama şampiyonları olarak üçe ayırmıştı. Robert H. Jackson’a göre, „Mahkemeler mahkeme olarak hareket etmeyi bırakıp politikayı kontrol eden organlar haline geldiklerinde, *hukuk devleti* emin ellerde değil demektir”.⁶³ Anayasa mahkemelerinin, anayasaya uygun olan işlemleri iptal etmelerine (doğruluktan ayrılmasına) geniş anlamda *yargısal aktivizm* denilmektedir.⁶⁴

Supreme Court’un *Baker v. Carr* kararında savunulan siyasal sorun doktrinine (*political question doctrine*)⁶⁵ göre hâkimler, siyasal sorunları çözmemeli, bunu siyasal organlara havale etmelidirler. Bunun için de, öncelikle, görevli siyasal kurumlar olmalı, *ikincisi*, mahkemeye yönelik bir hukuk normu olmamalı, üçüncüsü, konu bir siyasal tercih sorunu olmalı, *dördüncüsü*, diğer kuvvetlerin yetkisine müdahale olmamalıdır. Aksi halde hâkim, *kanunun ağızı değil*, siyasal ve toplumsal yaşamı etkileyen *yasa koyucu benzeri* olmaktadır.

Doktrinde *hâkimler hükümeti* veya yargı iktidarı (*juristocracy*)⁶⁶ denilen şey, yargının siyasal kurumlar üzerindeki vesayetidir; halka karşı yargının iktidarıdır. Alexander Hamilton, kuvvetler arasında en az tehlikeli organ olarak yargıyı

⁶⁰ Karl Doebling, “*Genel Devlet Kuramı*”, çev. Ahmet Mumcu, 2. Baskı, İstanbul, 2002, s. 234; yargının tarafsız ve bağımsızlığını sağlamak yürütmenin görevidir; Meltem Dikmen Caniklioğlu, “*Hukuk Devletinde Siyasi İktidar ve Yargının karşılıklı Konumu ve İlişkileri*”, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 10, Sayı 1, 2008, s. 9-58, s. 57.

⁶¹ Bkz. Bakır Çağlar, “*Anayasa Yargısında Yorum Problemi: Karşılaştırmalı Analizin Katkıları*”, Anayasa Yargısı 2, Ankara, 1985, s. 192

⁶² Judicial minimalism ve judicial empathy kavramları için bkz. Zengin, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Ekseninde Yargısal Aktivizm Doktrini*, Ankara, 2014, s. 45, 46.

⁶³ Metin Yüksel, “*Anayasal Demokrasi İçinde Anayasa Mahkemesinin Konumu*”, SDÜ Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt 2, Sayı 1, 2012, s. 91.

⁶⁴ Baker v. Carr davası için bkz. 369 U. S. 186 (1962).

⁶⁵ <http://www.law.cornell.edu/wex/political_question_doctrine> erişim tarihi 1 Aralık 2014; <<http://scholarship.law.georgetown.edu/cgi/viewcontent.cgi?article>> erişim tarihi 1 Aralık 2014.

⁶⁶ Jüristokrasi konusunda ayrıntı için bkz. <http://www.hup.harvard.edu/catalog>> erişim tarihi 1 Aralık 2014.

gösteriyordu. İkinci Dünya Savaşı sonrasında Avrupa’da anayasa yargısı oldukça güçlenmiştir.⁶⁷

Yargısal aktivizm, mahkemelerin hukuk dışına çıkarak kendi kişisel politik görüşlerine dayanarak siyaset yapmalarıdır.⁶⁸ Yargısal aktivizmin *hâkimler hükümetine* yol açabileceği endişesi vardır.⁶⁹ Montesquieu’nün deyiimiyle “*elinde kuvvet bulunduran kimse, onu kötüye kullanmaya meyleder*”. Yargısal aktivizm, *yargının yasaması*, yani yargının yasama organı görevini üstlenmesi demektir. Oysa anayasa mahkemelerinin meşruiyeti insan hakları ile sınırlıdır. Anayasa yargısı organı, *yargısal yorum* adı altında kanun yapabilir ve bu da *hukuki güvenliği* tehdit edebilir.⁷⁰

F. AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİNDE BAŞKANLIK KARARNAMELERİ VE KONGRE

ABD’de tüm üst kademe kamu yöneticileri ve hâkimlerin atanması ve bütçenin kabulü Senato onayı ile mümkündür. ABD’de Başkan, Kongre’nin onayına ve yürürlüğe koymasına ihtiyacı olmadan kanun gücünde Başkanlık kararnamesi çıkarabilir.⁷¹ ABD’de Başkanlar göreve gelir gelmez, Anayasaya, kanuna veya Kongre’nin rızasına dayanarak, politikalarını gerçekleştirmek için genel olarak Başkanlık kararnamesi çıkarırlar.⁷²

ABD’de Kongre’nin, Başkanlık kararnamesini ilga gücü vardır ama Kongre, *yargısal aktivizm* düşüncesi nedeniyle bu durumdan genellikle kaçınmakta ve kararnameye fazla müdahale etmemektedir. 141 Kongre şu ana kadar Başkanlık Kararnamesinin ancak %4’den daha azını (3.8) kaldırmış veya değiştirmiştir.⁷³ Kongre, *siyasi partilerin gücü ve kutuplaşma* nedeniyle ABD’de Başkanlık kararnameleri ile fazla ilgilenememektedir. Bu durumda medyanın Başkanı eleştirdiği görülmektedir. Bir görüşe göre, ABD’de Başkanın yetkilerini kısmak çözüm değildir ama Başkan da yetkilerini aşmamalıdır.⁷⁴

⁶⁷ Bkz. Michel Rosenfeld/Andras Sajó, *The Oxford Handbook of Comparative Constitutional Law*, Oxford, 2012, s. 859. Bilindiği gibi, anayasa yargısı ve mahkemelerinin fikir babası sayılan Hans Kelsen, AYM kararlarının doğası gereği siyasi olduğunu belirtmiştir. Anayasa mahkemelerinin, Doğu Bloğunun yıkılmasından sonra, yasama ve yürütmeye karşı oluşan güvensizlik nedeniyle, özgürlükleri korumadaki fonksiyonunun arttığını görmektedir.

⁶⁸ Bkz. Turhan Feyzioğlu, Kanunların Anayasaya Uygunluğunun Kazai Murakabesi, Yabancı Memleketlerde-Türkiye’de, Ankara, 1951, s. 343-344.

⁶⁹ Yüksel (n 63) 88.

⁷⁰ Metin Kıratlı, “*Anayasa Mahkemeleri ve Siyasal Polemikler*”, AYM, 55 Yıl 55 Makale, 1982, s. 459 vd. “Kürtaj”, “Kara daire” ve “Kızıl daire” için bkz., s. 459.

⁷¹ Neil (n 20) 2.

⁷² Chu/Garvey (n 18) 1.

⁷³ Chu/Garvey (n 18) 9; Covington (n 27) 6; burada “cooling-off periods” (serinleme süreleri) kavramı da geçmektedir.

⁷⁴ Covington (n 27) 7.

Bir görüşe göre, son yıllarda ABD’de *idarenin yasama yetkisini* kullanması çok artmıştır. Karşı görüşe göre ise, Kongre ve Federal Yüksek Mahkeme müdahale etmediği için kararname artmakta, genişlemekte ve demokrasiyi tehdit etmektedir.⁷⁵ ABD’de bu tür tartışmalar vardır. Sayının çok olmamasının bir nedeni de Başkanın veto etmesi ve veto üzerine Temsilciler Meclisi ve Senato’da gereken 2/3 sayısının bulunmasının çok zor olmasıdır.⁷⁶

ABD’de çelik işçileri, Kore savaşı devam ederken greve gitmiş, grev önlenememiş, Başkan Truman, Kongre’ye bilgi verdiği halde, Kongre sessiz kalmıştı; bunun üzerine Truman kararname çıkarmıştı.⁷⁷ *Youngstown* kararından sonra da Carter’in İran’daki rehinelere ilgili 12170 sayılı/14 Kasım 1979 tarihli ve 19.01.1981 tarihli/12279 sayılı kararnameyi çıkardığını görmekteyiz. İran’la ilgili *Dames and Moore v. Regan* kararı ile Federal Yüksek Mahkeme, ulusal güvenlik ve uluslararası ilişkilerde Başkanın yetkili olduğunu belirtmiştir.⁷⁸ Kongre *siyasi sorunlarda*, kural olarak, kararnameyi incelememek yanlısıdır.⁷⁹

1793’de Başkan George Washington, Fransa-İngiltere Savaşı için, *proclamation* (tebliğ, bildiri) ilan etmiş, Kongre daha sonra *Neutrality Act* (1794) ile Başkanın bu bildirisine destek vermiştir.⁸⁰ Başka bir örnekte Başkan, kanuna dayanmadan kararname çıkarmış, Kongre sessiz kalarak zımnî destek vermiştir. Savaş konusunda Başkanlar, Kongrenin savaş açma kararı olmadan orduyu çatışmalara göndermişler, can kayıpları olmuş, Kurucu Babaların *fren-denge mekanizmaları* bu alanda verimli işlememiştir.⁸¹ ABD’de Bush-el-Gore çekişmesini Federal Yüksek Mahkeme çözmüştü.

ABD Başkanının idari düzenleyici işlemlerinden Başkanlık kararnamesi genel olarak kanun gücündedir. Başkanlık kararnameyi dayanağını anayasadan veya kanundan alabilir, temel hak ve özgürlükleri sınırlandırabilir⁸² ve kanunlarda değişiklik yapabilirler.⁸³

⁷⁵ Covington (n 27) 1. Kongre, Başkanlık kararnamesini belirli bir süre ile sınırlayabilir. Kongre, 11399 sayılı Kararnameyi 5 yıllık süre ile sınırlamıştır; Contrubis (n 11) 16.

⁷⁶ Chu/Garvey (n 18) 9.

⁷⁷ Contrubis (n 11) 5. Türkiye’de ise Cumhurbaşkanlığı kararnamesi için sadece Anayasaya uyulması ve dayanak bulunması talep edilmektedir. Cumhurbaşkanlığı yönetmeliği ve Cumhurbaşkanlığı yönergesi için ise kanuna uyulması istenmektedir.

⁷⁸ *Dames and More v. Regan* 453 US 657 (1981) ayrıntı için bkz. Contrubis (n 11) 8.

⁷⁹ Neil (n 20) 4.

⁸⁰ Neil (n 20), 3; Contrubis (n 11) 3.

⁸¹ ABD’de yürütme, Kurucu Babalar döneminden daha güçlüdür; Neil (n 20) 6. Kurucu Babalar, Kongre’nin kanun yapmasını, yürütmenin ise Başkanda olmasını istediler. Covington’a göre, günümüzde ABD Başkanları fazla yetki kullanıyor; Covington (n 27) 6.

⁸² Chu/Garvey (n 18) 1.

⁸³ Çolak (n 24) 61.

Başkanın executive order dışında proclamation (tebliğ, bildiri) ve presidential memoranda (genelge) çıkarma yetkisi vardır ama bunlar kanun gücünde değildir. Presidential memoranda'ya, devletin olağan işleri için çıkarılan genelge anlamı verilebilir. Executive order, Federal Register'de (Resmi Gazete) yayımlanmak zorundadır ama proclamation (tebliğ, bildiri) ve presidential memoranda'nın (genelge) Resmi Gazetede yayımı için Başkanın rızası gerekir. Memoranda'nın çıkarılması, kanunu etkileyebilir.⁸⁴ Şayet bu işlemler, Anayasa esas alınmışsa kanun gücünde olur. Bu üç işlemin hangisinin kanun gücünde olduğu konusunda çok net bir ayırım yoktur. Ayrıca Başkan, National Security Directives (milli güvenlik emirleri) de yürürlüğe koyabilir ama bunun Federal Register'de (Resmi Gazetede) yayımı zorunlu değildir.⁸⁵ Başkanın yürütmeye ilişkin olarak çıkardığı farklı isimlerdeki tasarrufların tamamını, Başkanlık kararnamesi şeklinde tek isim altında toplamak mümkün olabilir.

Başkanlık kararnamelerinin konusu çok geniştir. Temel hak ve özgürlükleri sınırlandırmak, silahlı kuvvetleri birleştirmek, ırk ayırımı önlemek,⁸⁶ kiralama ve sözleşmelerde ırk ayırımı kaldırmak, yabancı liderleri korumak, olağanüstü hal ilan etmek ve bu konuda gereken tedbirleri almak, terörle mücadelenin tedbirlerini almak, savaşta ABD'nin tarafsız olduğunu açıklamak, kürtaj konusunu belirlemek,⁸⁷ köleleri özgürlüğe kavuşturmak,⁸⁸ Müslüman 7 ülkenin vatandaşına vize koymak,⁸⁹ kamu kurumlarını ihdas etmek, gizli askeri mahkeme oluşturmak, konut yapmak, belediyelerden düzenleme istemek,⁹⁰ danışma komiteleri kurmak,⁹¹ telefon ve telgrafta sansür oluşturmak gibi alanlarda Başkanlık kararnamesi çıkarılmıştır.

Kongrenin kararnameye karşı kanun çıkarması, Başkanı olumsuz etkileyeceği için, Başkan stratejik hesaplar yapar; şayet önemli değilse kararname çıkarmaz.⁹²

⁸⁴ Contrubis (n 11) 20.

⁸⁵ Chu/Garvey (n 18) 3.

⁸⁶ Neil (n 20) 2; Chu/Garvey (n 18) 3 (19981 sayılı Başkanlık Kararnamesi). 8802 sayılı Başkanlık kararnamesi ırkçılığa karşı çıkarılmıştır. Truman, Eisenhower ve Kennedy ırkçılığa karşı kararname yayımlamışlardır; Contrubis (n 11) 10.

⁸⁷ Neil (n 20) 3.

⁸⁸ Abraham Lincoln, iç savaşta (1861-1865) Emancipation Proclamation'u yayımlamıştı; Neil (n 20) 2. Covington'a göre, Başkan, bunu Resmi Gazete ile ilan etmedi, halktan gizledi; bkz. Covington (n 27) 2; Contrubis (n 11) 3.

⁸⁹ Trump'ın bu kararnamesi, Federal Yüksek Mahkeme tarafından durdurulmuştur; Çolak (n 24) 62.

⁹⁰ Reagan, 12.291/17.02.1981; Neil (n 20) 4.

⁹¹ 13565/11.02.2011 tarih/sayılı EO için bkz. Chu/Garvey (n 18) 3.

⁹² Neil (n 20) 4. ABD Başkanları zaman içerisinde yetkisini kötüye kullanıyor, Örneğin Lincoln (sivil savaşta kötüye kullandı), Roosevelt (Japonlara karşı yetkisini kötüye kullandı), Wilson (sansür uyguladı), Bush (11 Eylül sonrası Müslümanları kamplara göndererek kötüye kullandı); acaba sivil özgürlükler ihmal mi ediliyor, acaba kurucu babaların koruduğu demokrasi tehdit altında mı?

ABD yasama-yürütme ilişkilerinde bazı sorunlar vardır. Şöyle ki; *Birinci sorun*, ikinci seçmenlerin vaat ettikleri partiye oy vermemeleri halinde çoğu eyalette kanuni engelin olmamasıdır. Bu durumda halkın verdiği oy etkili olamayacaktır. İkinci sorun, halktan daha çok oy alan Başkanın yerine, ikincil seçmen bazında çoğunluğu sağlayan Başkanın seçilmesi durumudur.⁹³ Üçüncü sorun *ABD Anayasasının değişmeden günümüze gelen en eski anayasa olduğu lafzı doğru yorumlanmalıdır. Hukuk devleti ve anayasanın üstünlüğü açısından da ABD Anayasası örnek verilemez. Çünkü ABD Anayasası, ruhu, uygulanışı ve yorumlanması açısından fiilen sürekli değişmektedir. Kurucu babaların hayali ile bugünkü ABD'nin durumu çok farklıdır. Dördüncü sorun* uzlaşma kültürünün yerleştiği ABD'de, buna rağmen, bütçenin onaylanmadığı durumlarda “*hükümetin kapanması*” meselesidir. *Beşinci sorun*, erken seçim kavramı olmadığı için “*rejimin kilitlenebileceği*” tartışmasıdır. Belirtilen bu sorunları ABD'de, Kongre veya Federal Yüksek Mahkeme çözebilmektedir. ABD Başkanları savaş dönemlerinde “*commander in chief*” yetkisine dayanarak geniş yetkiler kullanmışlardır. Başkanların savaş açması durumunda, Kongre'nin de, savaş bütçesini onaylamama yetkisi bulunmaktadır.⁹⁴

G. AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİNDE KONGRE'NİN BAŞKANI DENETLEMESİ

ABD'de *parti disiplini* olmadığı için Başkanın parlamento ile ilişkilerinde zorluklar vardır. ABD Başkanı, Kongre Başkanlarına mektup yazarak yasalar hakkında bilgi verebilir. Başkan ve Kongre farklı partilerden ise, daha büyük zorluklar yaşanmaktadır. ABD'de Meclis Komisyonlarının Türkiye'den daha etkili olduğu belirtilebilir. Başkan, kararname çıkararak Kongreyi kanun çıkarmaya zorlayabilir. ABD'de Başkanlık kararnamesi, gizli değilse Resmi Gazetede⁹⁵ yayımı şarttır.⁹⁶ ABD'de Başkanlık genelgesinin Resmi Gazetede yayımlanması şart değildir.

ABD'de yasama ve yürütme özerk kuruluşlardır; yürütme yasamadan türemiş değildir. Başkan kanun çıkaramaz ama veto eder; Başkan bütçeyi hazırlayamaz ama parlamentonun yaptığı bütçe yasasını veto edebilir.⁹⁷

Covington (n 35) 1-2-3. Bkz. *Hamdi v. Rusfeld* (2004), *Hamdan v. Rumsfeld* (2006); Bush gizli yaparak yanlış yaptı; Covington (n 27) 4; Contrubis (n 11) 9.

⁹³ Mert Nomer, *ABD Başkanlık Sisteminde Başkanın Yetkileri* (İstanbul 2013, XII Levha Yayınları), 95.

⁹⁴ Başkanın, Anayasanın 2. Maddesindeki yetkilerinin ayrıntısı için bkz. Neil (n 20) 6. Bu konuda bizde 1982 Anayasa'sının 87 ve 92 inci maddeleri önemlidir.

⁹⁵ The Federal Register.

⁹⁶ Contrubis (n 11) 6; Neil (n 20) 6.

⁹⁷ Bkz. Ervin Chemerinsky (n 3), *Constitutional Law: Principles and Policies*, New York, 2011, s. 148. Geniş bilgi için bkz. Hasan Tahsin Fendoğlu, *Cumhurbaşkanlığı Kararnameleri Mahfuz Yetki Midir*, Ankara Barosu Dergisi, 2019/3, Ankara, s. 277 vd.

ABD’de Başkanın iki türlü veto yetkisi vardır.⁹⁸ Birincisi paket vetosu olup, Başkanın, Kongrenin kabul ettiği kanunu kabul etmediğini 10 gün içerisinde bildirmesidir. Her iki meclisten geçen kanunların (*bill*) kanunlaşabilmesi için, başkanın on gün içerisinde tasvibi (*approve*) gerekir. Kanun tasarılarını beğenmezse, yeniden görüşülmek üzere 10 gün içerisinde gerekçesiyle birlikte Kongreye iade eder. Ayrıca Başkanın paketin içerisinden bazı maddeleri iptal etmek yetkisi de vardır, buna kısmi veto denir.⁹⁹ İkincisi cep vetodur (*pocket veto*); şayet Başkan, 10 gün içerisinde bir kanun tasarısını veto etmezse (kanun tasarısını cebinde tutarsa) buna „cep vetosu” denilmektedir.¹⁰⁰ Başkan, Kongre tatile yaklaşırken, kabul edilen kanunu (pazar günleri hariç) 10 gün imzalamazsa yani onaylamaz ise veya veto da etmezse, kanun teklifi kesinleşmiş olmaz. Başkan gelen kanun teklifini bekletirse zımnen red etmiş olur (*pocket veto*). ABD’de veto edilen bir kanun her iki Meclis (Kongre) tarafından ayrı ayrı 2/3 çoğunlukla kabul edilmek zorundadır; veto ancak bu şekilde aşılabılır (*overriding*).¹⁰¹

Başkan G. Cleveland, 1884-1888 ve 1892-1896 yıllarında 2 kez başkanlık yapmış ve tam 414 adet veto kullanmış, adı “Vetocu Başkan” a çıkmıştır. *Başkan Roosevelt* 12 yıllık başkanlık döneminde 631 kanunu veto etmiş, bunlardan sadece 10 tanesi yeniden kanun haline getirilebilmiştir.¹⁰² Bu, Başkanın Kongre üzerindeki çok önemli bir yetkisidir.¹⁰³ Senato, önüne gelen uluslararası antlaşmayı 2/3 oranında onaylarsa, imza için Başkanın önüne gelir.¹⁰⁴ Senato değişiklik yaparsa, antlaşma yeniden taraflarca görüşülür. Senato hareketsiz kalarak antlaşmayı onaylamazsa, yürürlüğe girmez.¹⁰⁵

ABD’de yasama yetkisinin devredilmezliği ilkesi Federal Yüksek Mahkemenin önüne gelmiş, sine konu olmuş Mahkeme bu konuda iki önemli karar vermiştir; *Panama Refining Co. V. Ryan* (1935) ve *Schechter Poultry Corp v. United States*

⁹⁸ Bkz. *Clinton v. City of New York* davası.

⁹⁹ Devlet Personel Başkanlığı (n 2) 29.

¹⁰⁰ David F. Forte, “Pocket Veto”, (Art. I, Sect 7, Cl. 2), *The Heritage Guide to the Constitution*, s. 89-91. Bu konuda bkz. Butler C. Derrick, Jr., “Stitching the Hole in the President’s Pocket: A Legislative Solution to the Pocket-Veto Controversy”, 31 Harv. J Legis, 371 (1994). Bu konuda önemli bir dava için bkz. *The Pocket Veto Case*, 279 U. S. 655 (1929).

¹⁰¹ Morlan (n 4) 43. Pocket veto ile Başkanın yetkisini aşması durumunda Başkan sorgulanabilir.

¹⁰² Steven L. Emanuel, *Constitutional Law*, (Twenty-Ninth Edition, New York, 2011), Published by Wolters Kluwer Law and Business in New York, C-6,7.

¹⁰³ Türkiye’de 2017 Anayasa değişikliği ile veto halinde Meclis’ten 2/3 değil, salt çoğunlukla (301/600) kabul koşulu getirilmiştir.

¹⁰⁴ Belirtildiği gibi Arjantin’de yüksek hâkimlerin Başkan tarafından teklifi Senato’nun 2/3 onayı ile Brezilya’da ise yüksek bürokrasinin atanması, Senato onayı ile mümkündür.

¹⁰⁵ Covington (n 27) 6; ayrıca bkz. Türkiye Büyük Millet Meclisi (Araştırma Hizmetleri Başkanlığı), *ABD Kongresinde Yasama, Denetim ve Bütçe Süreçleri*, (Ankara 2019, Türkiye Büyük Millet Meclisi Yayını), 211 vd.

(1935). Bu davaların sonucuna göre yasama yetkisi ilke olarak devredilemez ama bu ilke çok sert uygulanmamaktadır.

ABD sisteminde yürütme etkindir. Hatta yasama organı, “*tricameralism*” (üç meclislilik) olarak tanımlanmış, Başkan, tek başına bir meclis olarak nitelendirilmiştir.¹⁰⁶ Federal Yüksek Mahkeme, 1935 yılından sonra *yasama yetkisinin devredilmezliği ilkesini* esnetmiş ve Kongre, kamu kurumlarına yetki devri yapabilir, demiştir. Federal Yüksek Mahkemeye göre, ABD’de Kongre, Başkana, kurumlara ve Bağımsız İdari Otoritelere, Türkiye’deki kanun hükmünde kararname yetkisine benzer yetki devrinde bulunabilir. Esasen Başkan gücünü yasamanın yaptığı bu tür yetki devrinden de almaktadır. ABD Başkanının yasama üzerindeki yetkileri nedeniyle Başkan, “*yasamanın başı*” olarak nitelendirilmektedir.¹⁰⁷ ABD’de yasama-yürütme-yargı arasında *yatay kuvvetler ayrılığı olduğu* gibi federe ile federal devletlerarasında ayrıca *dikey kuvvetler ayrılığı* vardır.¹⁰⁸

ABD’de Başkan’ın düzenleyici işlemlerindeki etki ve yetkisinin, dünyanın bazı ülkelerinde; yarı-başkanlık sisteminin tesis ve yayılmasında, özellikle yarı-başkanlık sisteminin proto-tip ülkesi olan Fransa’yı¹⁰⁹ da etkilediği belirtilebilir.

H. AMERİKA BİRLEŞİK DEVLETLERİ YÖNETİMİNDE EVANJELİZM VE DİN-DEVLET İLİŞKİLERİ

Amerika Birleşik Devletleri yönetiminde Evanjelistlerin Başkan üzerinde çok önemli bir etkisi vardır. 15 Temmuz nedeniyle yargılanan ABD uyruklu Evanjelik din adamı Andrew Craig Brunson ile ilgili sürecin Türk-Amerikan ilişkilerinde gerilime yol açması, Donald Trump döneminde ABD’deki Evanjelik grupların

¹⁰⁶ Nomer (n 93) 93.

¹⁰⁷ Neil (n 20) 2.

¹⁰⁸ Kurucu Babalardan Madison gibi Montesquieu da, “yasama ve yürütme aynı kişiye birleşirse tiranlık olur” demişti; Fleishman / Aufses (n 43) 2. Kuvvetler ayrılığının (*separated powers*) rijit olması da gerekmez, kuvvetlerin paylaşılması (*shared powers*) gerekir; Fleishman / Aufses (n 43) 44.

¹⁰⁹ Fransa’da Cumhurbaşkanının asli ve özerk düzenleme yetkisi vardır (Söyler (n 59) 23). Beşinci Fransız Cumhuriyet sistemine göre, Fransız Cumhurbaşkanına, sistemde belirli bir ağırlık verilmektedir (Fransız 5. Cumhuriyet’inde Parlamento için bkz. Gerhard Loewenberg, *Modern Parliaments, Change or Decline?* Chicago, 1971, s. 81 vd.). Fransa’nın 1958 tarihli Anayasasının 19 uncu maddesinde Fransız Cumhurbaşkanının yetkileri sayılmaktadır. Buna göre, *başbakanı atamak, azletmek, referandum yapmak, meclisi feshetmek, iptal davası açmak, Anayasa Mahkemesi Başkan ve 3 üyesini seçmek yetkileri vardır. Fransız Cumhurbaşkanı, ilgililere danıştıktan sonra olağanüstü hal ilan edebilir* (Erdoğan Teziç, *Anayasa Hukuku*, 21. Baskı, İstanbul: 2017, Beta Basım Yayın Dağıtım A.Ş., 516). Fransa’da 1958 Anayasasının 1962 yılında yapılan değişikliği ile Cumhurbaşkanı doğrudan halk tarafından seçilir. 1958 ile 1962 arasında Cumhurbaşkanını Seçiciler Kurulu seçiyordu. 1962 yılından itibaren Fransa’da Cumhurbaşkanını halk seçmektedir. 2012 Mayıs’ında solun adayı Hollanda Cumhurbaşkanı olarak seçilmiştir (Teziç (n 121) 517, 518. Fransa’nın dönemleri için yapılan tablo için bkz. Türkiye Büyük Millet Meclisi (Araştırma Hizmetleri Başkanlığı), (n 109) 34. Cumhurbaşkanının suçlanması, her iki meclisin 2/3 oyu ile mümkündür (Türkiye Büyük Millet Meclisi (n 121) 73. Fransa Cumhurbaşkanları ile hükümetlerin görev süreleri konusundaki tablo için bkz. s. 80.).

Amerikan dış politikası üzerindeki etkisini yeniden tartışmaya açmıştır. ABD'deki önemli siyasi aktörler arasında sayılan Evanjelikler, ABD'nin İsrail Büyükelçiliğini Kudüs'e taşıması kararında da en fazla tartışılan kesim olmuştur. Koyu dindar Hristiyan bir kitlenin Trump'a neden oy verdiği, kendisi de bir Evanjelik olan Başkan Yardımcısı Mike Pence'in Beyaz Saray'daki etkisi ve Kongre ara seçimlerinin yaklaşması gibi konular, son dönemde Evanjelikler ve etkilerine dair başlıklar öne çıkmıştır. *Hristiyan Siyonistler* olarak bilinen Evanjelistler, ABD'de 80 milyon civarındadır ve nüfusun yaklaşık % 25'ini oluşturmaktadır. Bunlar İsrail'in, İncil öğretileri doğrultusunda kurulduğuna, Hz. İsa'nın tekrar bu topraklara geleceğine ve kıyametin böylece kopacağına inanıyorlar. 2016 seçimlerinde bunların % 81'i Trump'a oy vermiştir. 2017 yılında çoğu Evanjelist olan 800.000 Amerikalı İsrail'i ziyaret etmişti.¹¹⁰ Günümüzde Evanjelizm, ABD'de en yaygın Hristiyan mezheplerinden biridir.

Amerika Birleşik Devletlerinde Hristiyanlığın önemli bir gücü olduğu ve misyonerlik teşkilatlarıyla da önemli bir bağı olduğu bilinmektedir. Aslında yıllar önce 1810 yılında Amerikalılar misyonerlik örgütlerini resmen kurmuşlardır. 1855'de Amerika'da 6185 adet misyoner kurumu oluşmuştur.¹¹¹ 1896 yılında dünyada 150 Protestan örgütünde 11574 misyoner faaliyet göstermekteydi.¹¹² Protestan (Evangelical) Hareketler Osmanlı'da, çalkantılı bir zaman olan 1831 yılında başlamıştır.¹¹³ Aslında *misyonerlerin Anadolu topraklarındaki faaliyetleri 1218 yılında Rahip Saint Francesko'nun bu amaçla İstanbul'a gelmesiyle başlatılır*.¹¹⁴

1810 yılında 3 kilisenin temsilcileri tarafından Massachussetts'de kurulan¹¹⁵ ve Amerikan Protestanlarının Evanjelist misyoner örgütü olan American Board of Commissioners for Foreign Missions (ABCFM)¹¹⁶ 1818'deki yıllık toplantısında Osmanlı Devleti'nde misyon istasyonları kurulması için çalışmalar yapılmasını kararlaştırmış ve 5 Ocak 1820'de misyonerler, bu istasyonların açılması için ge-

¹¹⁰ <<https://www.aa.com.tr/tr/dunya/kim-bu-evanjelikler/1221601>> erişim tarihi 12 Haziran 2025.

¹¹¹ Necmettin Tozlu, Osmanlı İmparatorluğunda Misyoner Okulları, (Yeni Türkiye, Osmanlı Özel sayısı, Ankara, 1999), 329.

¹¹² Uygur Kocabaşoğlu, *Kendi Belgeleriyle Anadolu'daki Amerika, 19. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğundaki Amerikan Misyoner Okulları*, İstanbul, 1989, 16-17.

¹¹³ Cyrus Hamlin, *Among The Turks*, New York American Tract Society, Boğaziçi Üniversitesi Yayını, 2014, 30. Protestanlık, Papa otoritesine karşı, Papazın aracılığını reddeden, Papazın evlenebileceğini kabul eden, günah çıkarmayı kaldıran, azizleri benimsemeyen bir mezheptir. Alman Luther (1483-1546) tarafından kurulmuş, 1555 yılında resmi mezhep olarak benimsenmiştir.

¹¹⁴ Bu konuda Hasan Tahsin Fendoğlu, *Modernleşme Bağlamında Osmanlı-Amerika İlişkileri* (1786-1929), (Beyan Yayınları, İstanbul 2002)'den istifade edilmiştir.

¹¹⁵ Orhan Köprülü, Tarihte Türk Amerikan Münasebetleri, Belleten C. LI, (Ağustos 1987, Sayı 200), ss. 927-945, s. 936.

¹¹⁶ ABCFM konusunda ayrıntı için bkz. John Hammond Moore, *America Looks At Turkey, 1876-1909*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi, Doctorate Dissertation), Virginia University 1961, Boğaziçi Üniversitesi Kütüphanesi, 90-95.

rekli hazırlık çalışmalarını yapmak üzere Osmanlı topraklarına gönderilmişti.¹¹⁷ Fisk, 1820'lerde çeşitli bölgeleri gezerek Türkler, Araplar, Dürziler, Maruniler, Rumlar ve Ermeniler hakkında detaylı bilgi toplamıştı.¹¹⁸

Dwight ve Eli Smith, çeşitli bölgelerde gezerek, Kürtler, Ermeniler ve Nasturiler hakkında 700 sayfalık bir kitap hazırladı. Bu kitap Evanjelik ABCFM tarafından bastırıldı ve bölgeye gelen tüm misyonerler için temel bir başvuru kitabı oldu.¹¹⁹ İncil Türkçe, Arapça, Yunanca, Ermenice, Bulgarca, Kürtçe ve Yahudi'ce gibi dillere çevrildi.¹²⁰

Osmanlı İmparatorluğunda daha 1836 yılında *Evangelical Union* (Evanjelik Birliği) kurulmuştu. İngilizce tedrisat yapan Amerika ilkokulları Osmanlı İmparatorluğu dâhilinde daha 1830'lu yıllarda kurulmuştu.¹²¹ 1868 de gereken izni alarak, en fazla yardım eden Amerikalı zengine atfen Robert Kolej adı verilen okul açıldı,¹²² Genelde Robert College, bir misyoner kurumu olarak bilinir ki bu Batılı araştırmacılar tarafından da doğrulanır.¹²³ Kız Okullarının açılmasına gerek görüldükten sonra, Üsküdar'daki İstanbul Amerikan Kız Koleji (Constantinop-

¹¹⁷ Roger Reed Trask, *The Relations of the United States and Turkey 1927-1939*, (A Thesis in History, The Pennsylvania State University, 1959, Submitted For The Degree of Doctor of Philosophy), 3; Köprülü (n 130) 939; ayrıntı için bkz. Vahapoğlu, M. Hidayet, *Osmanlı'dan Günümüze Azınlık ve Yabancı Okulları, (Yönetimleri Açısından)*, Ankara 1990, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, No. 109, s. 21-25.

¹¹⁸ Kocabaşoğlu (n 112) 33. Osmanlı'da açılan ilk Amerikan Okulu 1824 yılında Syrian Protestant College'dir; 1824-1886 arasında 400 okul daha açıldı; Vahapoğlu (n 131) 73. Misyonerler belirli konular üzerinde derinliğine inceleme yaptılar; Tozlu (n 124) 331. 1834 yılında Londra'da basılan *Missionary Researchers in Armenia* adlı eserde şu sonuca ulaşılmıştır; Müslüman kitle Protestanlaştırılmaz ama düşman topraklarında bulunan Hristiyanlar üzerinde çalışarak düşmanın kalbine girebiliriz; Tozlu (n 111) 331.

¹¹⁹ Kocabaşoğlu (n 112) 39; ayrıntı için bkz. İlknur Polat, *Osmanlı İmparatorluğunda Yabancı Okullar*, Ankara, 1990; aynı yazar, "Osmanlı İmparatorluğunda Açılan Amerikan Okulları Üzerine Bir İnceleme", Belleten, Sy. 203, C.II, ss. 627 vd. 1876 senesinde ABCFM'nin kurduğu merkezler ve 15 ayrı aktivite merkezi vardı; Harita için bkz. Moore (n 116) 29.

¹²⁰ Hamlin (n 113) 362. 1880 tarihli Barlett Raporu, ABCFM'nin Osmanlı topraklarındaki faaliyet ve hedeflerini şöyle özetler; "Misyoner faaliyetleri açısından Türkiye, Asya'nın anahtarıdır."; Tozlu (n 111) 330. Osmanlı Devleti, Amerikan okullarını kapatmak isteyince, Türk-Amerikan çatışması çıkmış ve bu çatışma, ilişkilerin kesildiği Birinci Dünya Savaşına kadar sürmüştür (1860-1914); Ülman, Haluk, İkinci Dünya Savaşının Başından Truman Doktrinine Kadar Türk-Amerikan Diplomatik Münasebetleri (1939-1947), AÜSBF Yayını, Ankara 1961, 5.

¹²¹ Köprülü (n 130) 936. Misyonerlerinin yayılmasının iki temel direği, kilise ve okulların açılmasıydı. Cyrus Hamlin 1840'da Bebek'te misyoner seminerini açtı; Hamlin (n 113) 61. 18 yıl sonra Hamlin, bu görevden istifa etti ve yeni Protestan-Evanjelist koleji olan Robert Kolej'i kurdu. (1863). Binayı ABCFM satın almıştı. Amerikan Kolejinin masraflarını, Christopher R. Robert isimli New Yorklu zengin bir tüccar karşılamış, ABD Başkanı Hamlin de yardım etmişti; Trask (n 117) 9-10.

¹²² Hamlin (n 113) 287-301.

¹²³ "Robert College as an Outpost of American Education" (Amerikan eğitiminin bir karakolu olarak Robert Kolej) için bkz. Gordon, Leland James, *American Relations with Turkey 1830-1930, An Economic Interpretation*, (University of Pennsylvania Press, 1932), 226 vd.

le College for Girls) 1871-1872 öğretim yılında eğitime başladı.¹²⁴ Türk-ABD ilişkisi genelde samimi olarak sürdüğü halde ilk defa olarak, 1894 senesindeki Ermeni olayları nedeniyle ABD kamuoyu Türk düşmanı kesilmiştir.¹²⁵ Osmanlı İmparatorluğu için artık, “*The Sick Man of Europe*”¹²⁶ veya “*Eastern Question*” kavramı daha sıkı kullanılıyordu.¹²⁷

Yahudi’ler özellikle İzmir Gizli Musevi Cemiyeti mensupları, Amerika’da etkin idiler. Nablus ve Bekaa bölgesinde Protestanlar, izinsiz olarak ev ve konaklarda okul ve mabed açıyorlardı; Babialı bunlara vergi ödenmesi koşuluyla ruhsat veriyordu. 1901 yılında ABD Başkanı olan *Theodore Roosevelt*, 1898’de “Dünyada herkesten önce ezmek istediğim iki güç, İspanya ve Türkiye’dir” demişti.¹²⁸

Hristiyanlık inancına göre, Hristiyanlığın birinci derecede önem verdiği din Yahudiliktir çünkü Hz. İsa’nın Ferîsî geleneğine göre yetişmiş bir Yahudi olduğu bilinir, esasen ilk Hristiyanlar da Yahudi kökenlidir ve Hristiyanlık Yahudi kutsal metinlerini kendi kutsal metinleri olarak görmektedir.¹²⁹ Matta’ya göre, Hz. İsa Yahudi kökenlidir ve Hz. Mûsâ’nın getirdiği şeriatı tamamlamak için geldiğini söyler (Matta, 5/17), kendisi de Mûsâ şeriatına göre yaşamıştır. Hz. İsa her Yahudi çocuğu gibi sekiz günlükken sünnet edilmiş, on iki yaşına gelince Yahudi dini geleneklerine uymuş (Luka, 2/21-24, 42), ibadetini sinagoglarda yapmış (Luka, 4/16-17), ancak bazı hususlarda (cumartesi yasakları ve boşanma gibi) Mûsâ ka-

¹²⁴ Ünlü yazar, Halide Edip Adıvar, bu kolej mezunudur (1901); gizlice Koleje girmiş ve adeta yine gizlice mezun olmuştur; Gordon (n 139) 226. Amerikan okullarına devam eden Osmanlı vatandaşlarının sayısı, 1850’de 112 iken 1913 de 25.922 (yirmi beş bin dokuz yüz yirmi iki) ye erişti; Robert Daniel, *American Philanthropy in the Near East 1820-1960*, Athens, Ohio University Press, 1970, s. 94. 1886 yılında Osmanlı İmparatorluğunda okullarda çalışan kadın ve erkek ABD’lilerin sayısı, 254, Türk yardımcılarının sayısı ise, 1049 kişi idi.

¹²⁵ Trask (n 117) 1 ve 11; Gordon (n 139) 16. XIX’uncu yüzyılın sonunda açılan Amerikan ilkokulu sayısı 378 ve bu okullarda okuyan öğrenci sayısı 14.414, ortaokul sayısı 33 ve bu okullarda okuyan öğrenci sayısı 2600, olmak üzere toplam 417 okulda 17.556 öğrenci vardı; Vahapoğlu (n 117) 73.

¹²⁶ Avrupa’nın hasta adamı sözü, 1853 de İngiltere’nin St. Petesburg’da bulunan büyükelçisi ile toplantı yapan Rus Çarı tarafından söylenmiş bir sözdür. Çar, “Kollarımız arasında hasta bir adam var, çok hasta. Size açıkça söylemeliyim ki, gereken bütün tedbirleri almadan önce onu günün birinde kaybetmemiz büyük bir felaket olacaktır.” Demiş ve Avrupa’nın hasta adamının (Osmanlı’nın) mirasını paylaşma konusunda anlaşmışlardır; Karal, Enver Ziya, *Osmanlı Tarihi*, C. V, s. 228.

¹²⁷ Trask (n 117) 2; Gordon (n 139)3; bkz. Everett D. Wheeler, *The Duty of the United States of America to American Citizens in Turkey*, New York, Chicago and Toronto, 1896, 20-21 (Tamamı 41 sayfalık bir çalışma broşür (pamphlet). 1927 senesinde New York’a ulaşan Türkiye’nin Washington Büyükelçisi Muhtar Bey, oteline polis koruması altında gelebilmiştir; Ülman, (n 134) 5.

¹²⁸ Kocabaşoğlu (n 112) 23.

¹²⁹ Baki Adam, *Hristiyanlık ve Diğer Dinler*, Türkiye Diyanet Vakfı, İslam Ansiklopedisi, C. 17, İstanbul 1998, ss. 364-368.

nunlarını değiştirmiştir.¹³⁰ ABD’de Hristiyan-Yahudilik karması mezheplerden biri de Yehova şahitleridir.¹³¹

Evanjelik tarikatı, günümüzde ABD’deki siyasal olarak en güçlü Hristiyan grubu olup, Amerikan dış politikasına yön vermektedir. İncil’de yer alan kehanetlerin siyaset aracılığıyla gerçekleşeceğine inanmaktadır; Hz. İsa kıyamet öncesi Ortadoğu’da meydana gelecek olan büyük bunalım sonrası yeryüzüne geri gelecek ve Hristiyan ordusunun başına geçip kâfirleri *Armageddon Savaşında* mağlup ederek Cennet Krallığı’nı kuracaktır. Evanjelikler bu kehanetlerin gerçekleşmesi için çalışırlar.¹³²

Protestan mezhebi içerisinde ortaya çıkan Evanjelizm, kendine özgü yapısıyla yeni bir dinî hareket olarak dikkat çekmektedir. Bu mezhep, Hristiyanların yeniden doğuşunu savunan bireylerin bir araya gelerek oluşturduğu bir dinî harekettir. Evanjelik hareket, dünya siyasetini ve sistemini kontrol ve dizayn etme küresel hedefine evrilmiştir. Evanjelizmin temeli, Kitâb-ı Mukaddes’in teolojik temelleri üzerine oturan Hristiyan mistisizmi ile Yahudi kabalizmini birleştiren mesiyaniğin düşüncesidir.¹³³

Matta, Markos, Luka ve Yuhanna tarafından yazılmış dört kanonik incilin her birine “Evanjel” denilmektedir. Yunanca *iyi haber* veya *genel olarak kabul edilen gerçek* anlamına gelen *evangelion* dan türemiş olup İncil yazarlarına *Dört Evanjelist* denilmektedir.¹³⁴ Evanjelizmin temellerini atanlar, İngiliz George Whitefield (1715-1770), Methodizm’in kurucusu John Wesley (1703-1791) ve Amerikalı filozof ve teolog Jonathan Edwards (1703-1785)’dir. Günümüzde Evanjelizm Amerika’daki Hristiyan toplumunun muhafazakâr kanadını temsil etmektedir. Lutherci Protestanlık ile başlayan, püritenizmle olgunlaşan Evanjelizm, Jimmy Carter, Ronald Reagan, baba Bush ve oğul Bush’un başkanlıkları döneminde

¹³¹ Nuri Tınaz, Yehova Şahitleri, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C. 43, İstanbul, 2013, ss. 391-396, “XIX. yüzyılda Amerika’da Protestan Adventist mezhebi içinde meydana gelen mesihî dinî akım”. Buna göre, 1870’lerin sonlarında Pennsylvania eyaletinde Charles Taze Russell’in önderliğinde ortaya çıkan bu mezhep, köken olarak Baptist Papaz William Miller’in (ö. 1849) kurduğu dünyanın sonuyla ilgili (millennial) öğretilerine dayanır. Mezhep, Russell döneminde önce Zion’s Watch Tower Track Society adı altında 1881’de bir araya gelmiş, daha sonra 1886 yılında Watch Tower Bible and Track Society adıyla devam etmiştir. Günümüzde Yehova Şahitleri (Jehovah’s Witnesses) şeklindeki adını 1931’de Russell’in halefi J. F. Rutherford döneminde almıştır; adı geçen yer.

¹³² İlyas Akyüzoğlu, Politik Hedefleri Açısından Amerikan Evanjelizmi ve Osmanlı Devleti’ndeki Faaliyetleri (Mart 2022), Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 9/1, ss. 86-111.

¹³³ Yamaç, Muhammed, “Evanjelik Dinî Hareketin Teo-Sosyolojik Paradigması”, İhya Uluslararası İslam Araştırmaları Dergisi- İhya International of Islamic Studies 8/2 (Temmuz/July 2022), ss. 704-726.

¹³⁴ <<https://tr.wikipedia.org/wiki/Evanjelizm>> erişim tarihi 12 Haziran 2025.

temel bir güç haline gelmiştir.¹³⁵ Evanjelizm, ABD’de on dokuzuncu yüzyıldan itibaren gelişmeye başlamış, 1810 yılında kurdukları *American Board of Commissioners for Foreign Missions* (ABCFM), yayımlarında etkili olmuştur.¹³⁶

Başkan Trump siyasi kariyeri boyunca radikal *Siyasi Hristiyanlığa*, özellikle *Evanjelistlere* çağrılarda bulunmuş ve 2016’da Hristiyan papazlarla iyi ilişkileri olduğunu söylemiştir. Evanjelist papaz olan Paula White, Trump’ın ilk göreve başlama töreninde dua okumuş ve 2019’da *dini erişim konularında çalışmak üzere Beyaz Saray* kadrosuna alınmıştır.¹³⁷ Trump, 2024 başkanlık kampanyasına Hristiyan dini imgelerini yerleştirmiş ve bunun ateistlere, küreselcilere ve Marksistlere karşı bir haçlı seferi olduğunu belirtmiştir. Trump’ın mitingleri Hristiyan milliyetçiliğinin sembollerini, söylemini ve gündemini ele almıştır. *Başkan Trump, Batı Duvarı’nı (Ağlama Duvarı)*¹³⁸ ziyaret eden görevdeki ilk ABD başkanı olmuştur.¹³⁹

I. TRUMP’IN İKİNCİ DÖNEM KARARNAMELERİNE ÖRNEKLER (2025)

ABD’nin 47. Başkanı Donald John Trump göreve başlar başlamaz imzaladığı bir dizi kararnameyle, yeni bir dönemi başlatmıştır.¹⁴⁰ 20 Ocak 2025’de başladığı Başkanlığının ikinci döneminde, ilk 100 günde 143 başkanlık kararnamesi çıkarmıştır. Daha önce Roosevelt 99 kararname ile 1933 yılında rekoru elinde bulundururken Trump bu konuda rekor kırmıştır.¹⁴¹

Başkan Trump, ilk döneminin sonunda, 2021 yılında yaşanan, Kongre Baskını soruşturmaları nedeniyle Kongre’yi basan bir kısmı cezaevinde olan ve kendi

¹³⁵ <<https://tr.wikipedia.org/wiki/Evanjelizm>> erişim tarihi 12 Haziran 2025.

¹³⁶ <<https://ordaf.org/turkiyede-evanjelistler-ve-billy-graham-evanjelist-kurumu/>> erişim tarihi 12 Haziran 2025.

¹³⁷ <https://en.wikipedia.org/wiki/Donald_Trump_and_religion#> erişim tarihi 12 Haziran 2025.

¹³⁸ Bkz. Hikmet Tanyu, Ağlama Duvarı, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C.1, ss. 474-475, İstanbul, 1988; “Milattan sonra I. yüzyıldan itibaren Yahudilerin bu duvara karşı saygı duydukları, önünde ibadet ettikleri bilinmektedir... Tevrat tefsirlerine göre bu duvar yıkılmayacak ve Rab mabedin batı duvarını asla terketmeyecektir.”

¹³⁹ <https://en.wikipedia.org/wiki/Donald_Trump_and_religion#> erişim tarihi 12 Haziran 2025. Trump’ın kızı Ivanka Trump, Temmuz 2009’da Yahudiliğe geçti. Ivanka ve kocası, Mayıs 2017’de Donald Trump, İsrail’e yaptığı ilk resmi ziyarette eşlik etmiştir; <https://en.wikipedia.org/wiki/Donald_Trump_and_religion#> erişim tarihi 12 Haziran 2025.

¹⁴⁰ Trump’ın 20 Ocak 2025 tarihli ABD’nin öncelikleri için bkz. <<https://www.whitehouse.gov/briefings-statements/2025/01/president-trumps-america-first-priorities/>> erişim tarihi 9 Haziran 2025; <<https://www.bbc.com/turkce/articles/cq6g7rdmpe9o>> erişim tarihi 9 Haziran 2025.

¹⁴¹ <https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_executive_orders_in_the_second_presidency_of_Donald_Trump#> erişim tarihi 10 Haziran 2025. Kararnamelerin numarası, başlığı, imzalama tarihi, yayımlama tarihi, federal sicil numarası, tam metni ve mahkemeler tarafından iptal edilmediği konularında adı geçen kaynağa bkz.

destekçileri olan yaklaşık 1.600 kişiyi affetti. Başkan Trump, 2021 yılında ABD Kongre Binası baskınında tutuklananlardan, “rehineler” olarak bahsediyordu.¹⁴²

Başkan Trump, Ülkenin güney sınırlarında «ulusal acil durum» ilan etti. Yeni başkan göç konusunda şahin bir siyaset izleyeceğini defalarca söylemişti. Başkan Trump yemin töreni konuşmasında da *tüm yasa dışı girişlerin biteceğini* söylemiş ve *suçlu yabancılardan* sınır dışı edileceği sözünü vermişti. Alınan kararlar arasında en tartışmalı olanlarından biri ülkedeki göçmenlerin ve geçici vizeyle bulunanların çocuklarına Amerikan vatandaşlığının otomatik olarak verilmesini engellemek için atılan adım var. Ancak anayasaya aykırı olarak adlandırılan bu politikaya karşı, dava açıldı. Başkan Trump ayrıca duruşmaları sürerken göçmenlerin ABD’de yaşamalarının önünü açan “yakala ve bırak” politikasını da sonlandırdı. Daha önce “Amerikan tarihindeki en büyük *sınır dışı etme* programını başlatma» ve federal göçmenlik makamlarının kilise ve okullara baskın düzenlemesini engelleyen uzun süreli bir politikayı sona erdirmeye sözü vermişti. ABD vatandaşlığı sınırlandırıldı.¹⁴³

Başkan Trump, ABD’nin yalnızca *erkek ve kadın olmak üzere iki cinsiyeti* tanıyacağını ilan eden bir kararname yayımladı. Bu karnameye göre cinsiyetler değiştirilebilir değildir, temel ve tartışılmaz bir gerçekliktir.¹⁴⁴ Kararname, devlet iletişimleri, sivil hakların korunması ve federal finansmanın yanı sıra cezaevlerine ilişkin transseksüel politikasını, pasaport ve vize gibi resmi belgeleri de etkileyecektir. Aynı karnamede Başkan Trump, *toplumsal cinsiyet ideolojisini* teşvik eden veya destekleyen tüm hükümet programlarını, politikalarını, açıklamalarını ve iletişimlerini sona erdirdi. Ayrı bir karnameyle de federal hükümet bünyesindeki tüm çeşitlilik, eşitlik ve *kapsayıcılık* (DEI) programlarını durdurdu,¹⁴⁵ bu konudaki daha önce çıkarılan karnameyi geri aldı.¹⁴⁶

Başkan Trump, *TikTok’u önce yasakladı sonra da yasağın* yürürlüğe girmesini geçici olarak engellenmesi kararını imzaladı.¹⁴⁷ Başkan Trump, TikTok yasağının devreye girmesini 75 gün boyunca engelleyen karara da imza attı. TikTok, bu kararı olumlu karşıladığını belirterek ABD’de tekrar devreye girdi. Başkan

¹⁴² <<https://tr.euronews.com/2025/01/21/trump-abd-baskani-olarak-ilk-gununde-cok-sayida-kararname-imzaladi>> erişim tarihi 9 Haziran 2025.

¹⁴³ <https://en.wikipedia.org/wiki/Executive_Order_14160><<https://setadc.org/trump-ilk-kararnameleri-imzaladi/>> erişim tarihi 9 Haziran 2025; bkz. <<https://www.whitehouse.gov/presidential-actions/2025/04/protecting-american-communities-from-criminal-aliens/>> erişim tarihi 9 Haziran 2025; bkz. <https://www.academia.edu/33672049/TRUMPIN_GÖÇMEN_KARARNAMESİ> (Nurcin Arslan) erişim tarihi 9 Haziran 2025.

¹⁴⁴ <https://en.wikipedia.org/wiki/Executive_Order_14168> erişim tarihi 20 Haziran 2025.

¹⁴⁵ <<https://tr.euronews.com/2025/01/21/trump-abd-baskani-olarak-ilk-gununde-cok-sayida-kararname-imzaladi>> erişim tarihi 9 Haziran 2025.

¹⁴⁶ <https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_executive_orders_in_the_second_presidency_of_Donald_Trump#> erişim tarihi 10 Haziran 2025.

¹⁴⁷ <https://en.wikisource.org/wiki/Executive_Order_14166> erişim tarihi 20 Haziran 2025.

Trump böylece TikTok'un büyük bir Amerikalı ortak bulması için daha çok zamanının olduğunu aktardı.¹⁴⁸ ABD'nin yeni başkanı Trump, "hükümetin siyasi muhaliflere karşı silahlandırılmasını" sona erdirmeyi amaçlayan bir kararname imzaladı. Karar, Biden yönetimi altındaki çeşitli kolluk kuvvetleri ve istihbarat kurumlarının çalışmalarının gözden geçirilmesini öngörüyordu. Başkan Trump, kampanya sürecinde de sürekli olarak Biden yönetimini özellikle Adalet Bakanlığı'nı siyasi bir enstrüman gibi kullanmakla eleştirmişti.¹⁴⁹

Başkan Trump, *Batı Şeria'daki Yahudi yerleşimcilere yaptırım uygulayan Biden kararlarını iptal etti*.¹⁵⁰ Başkan Trump, *Filistinliler için yapılan çalışmaları önlemek için antisemitizmle mücadele ek önlemler kararnamesini* yayımladı.¹⁵¹ Üniversitelerde ve *Harvard* Üniversitesindeki Filistin lehine toplantıları önlemek için 23 Nisan 2025 tarihli 14279 sayılı *Yüksek Öğrenimi Güçlendirmek İçin Akreditasyonun Reformu Emirnamesini* yayımlandı. ICC'de İsrail'e karşı dava açan Güney Afrika Cumhuriyetine karşı bir emirname yayımlayarak bu ülkeyi cezalandırdı.¹⁵² Başkan Trump, Uluslararası Ceza Mahkemesi'ne (UCM) ekonomik yaptırımlar uygulanmasını yetkilendiren bir kararname imzaladı ve mahkemeyi, ABD-İsrail'i *uygunsuz şekilde* hedef almakla suçladı. Başkan Trump, ICC'yi yüksek sesle eleştiren biriydi ve mahkemenin Benjamin Netanyahu ve eski savunma bakanı Yoav Gallant için iddia edilen savaş suçları nedeniyle tutuklama emri çıkarak gücünü kötüye kullandığını söyledi. Trump, bu kötü niyetli davranış, Amerika Birleşik Devletleri'nin egemenliğini ihlal etme tehdidinde bulunuyor ve Amerika Birleşik Devletleri hükümetinin ve İsrail de dâhil olmak üzere müttefiklerimizin kritik ulusal güvenlik ve dış politika çalışmalarını baltalıyor dedi. Kararname, Trump'a, ABD'nin, ABD vatandaşlarının ve bazı müttefiklerinin soruşturulması veya kovuşturulması çabalarına karıştığını tespit etmesi halinde, ICC personeli ve aile üyelerine karşı varlık dondurma ve seyahat yasağı koyma konusunda geniş yetkiler vermektedir.¹⁵³

¹⁴⁸ <<https://www.whitehouse.gov/presidential-actions/2025/04/extending-the-tiktok-enforcement-delay/>> erişim tarihi 9 Haziran 2025; <<https://tr.euronews.com/2025/01/21/trump-abd-baskani-olarak-ilk-gununde-cok-sayida-kararname-imzaladi>> erişim tarihi 9 Haziran 2025. <<https://www.theguardian.com/us-news/2025/jan/29/donald-trump-executive-orders-signed-list>> erişim tarihi 9 Haziran 2025.

¹⁴⁹ <<https://setadc.org/trump-ilk-kararnameleri-imzaladi/>> erişim tarihi 9 Haziran 2025.

¹⁵⁰ <https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_executive_orders_in_the_second_presidency_of_Donald_Trump#> erişim tarihi 10 Haziran 2025; <<https://setadc.org/trump-ilk-kararnameleri-imzaladi/>> erişim tarihi 9 Haziran 2025.

¹⁵¹ Antisemitizmle Mücadele İçin Ek Önlemler: <https://en.wikisource.org/wiki/Executive_Order_14188> erişim tarihi 10 Haziran 2025.

¹⁵² Güney Afrika Cumhuriyeti'nin Aşırı Eylemlerine Yönelik Açıklama (Başkanlık Kararnamesi) için bkz. <https://en.wikisource.org/wiki/Executive_Order_14204> erişim tarihi 10 Haziran 2025.

¹⁵³ <<https://www.theguardian.com/us-news/2025/jan/29/donald-trump-executive-orders-signed-list>> erişim tarihi 9 Haziran 2025.

Başkan Trump, başta Çin olmak üzere tüm ülkelere yeni tarifeler uyguladı. Bakanlarına ABD'nin ticari ilişkilerini adil olmayan uygulamalar açısından gözden geçirme talimatı verdi. Başkan Trump, Kanada, Meksika, Çin ve tüm ülkelere, belirli oranda ithalat vergisi uygulanacağına dair emirname imzaladı. Başkan Trump, İngilizceyi Amerika Birleşik Devletleri'nin resmi dili yapan bir emir imzaladı.¹⁵⁴ *Trump, bağımsız düzenleyicileri Beyaz Saray'a karşı sorumlu hale getirdi.*

Trump, 27 Ocak'ta yönetimin *Amerikan Demir Kubbesi* olarak adlandırdığı *yeni nesil* füze savunma kalkanının oluşturulması sürecini başlatacak bir yürütme emri imzaladı.¹⁵⁵ Bununla *ABD, yeni nesil füze savunma kalkanını* konuşlandıracak ve ulusun ortak savunmasını sağlayacaktır. *İsrail'in* Demir Kubbesi'ne benzer kısa menzilli bir füze savunma sistemi oluşturmak yıllar alacaktır. Emir, savunma bakanı Pete Hegseth'ten 60 gün içinde bir plan talep etmektedir.¹⁵⁶

Trump bir emirname ile Beyazsaray'da inanç ofisini kurdu.¹⁵⁷ Başkan Trump, ABD hükümetindeki *Hristiyan karşıtı önyargıyı ortadan kaldırmaya çalışan bir yürütme emri* imzaladı.¹⁵⁸ Başkan, Bondi liderliğinde, hükümetteki her türlü “Hristiyan karşıtı hedefleme ve ayrımcılığı” sona erdirmek için bir görev gücü oluşturulacağını duyurdu. Trump, toplumdaki Hristiyan karşıtı şiddeti ve vandalizmi tam olarak kovuşturmak ve ülke çapında Hristiyanların haklarını savunmak için elinden geleni yapacağını söyledi. Bu emir, Biden döneminde “barışçıl Hristiyanların” hedef alınması iddiasını tersine çevirmeyi amaçlamaktadır. Eleştirmenler, Kilise ve devletin ayrılması için birleşen Amerikalıların bu bildiride Başkan Trump'ın görev gücünün, din özgürlüğünü, ayrımcılığı ve medeni hakları baltalamayı meşrulaştırmak için kötüye kullanılacağını belirtmekte, geleneksel din özgürlüğü anlayışını değiştirdiğini söylemektedirler.¹⁵⁹ 27 Mart 2025 tarihli 14253 sayılı *Amerikan Tarihine Gerçeği ve Sağduyuyu Geri Getirmek* kararnamesi ile Amerikan tarihinin yeniden yazılması konusu emredildi.¹⁶⁰

¹⁵⁴ <<https://www.theguardian.com/us-news/2025/jan/29/donald-trump-executive-orders-signed-list>> erişim tarihi 9 Haziran 2025.

¹⁵⁵ <https://en.wikisource.org/wiki/Executive_Order_14186> erişim tarihi 10 Haziran 2025.

¹⁵⁶ <<https://www.theguardian.com/us-news/2025/jan/29/donald-trump-executive-orders-signed-list>> erişim tarihi 9 Haziran 2025.

¹⁵⁷ 7 Şubat 2025 tarihli 14205 sayılı Beyaz Saray İnanç Ofisi için bkz. <https://en.wikisource.org/wiki/Executive_Order_14205> erişim tarihi 10 Haziran 2025.

¹⁵⁸ Hristiyan Karşıtı Önyargıyı Ortadan İçin Adalet Bakanlığı bünyesinde kurulan görev gücü için bkz. <https://en.wikisource.org/wiki/Executive_Order_14202> erişim tarihi 10 Haziran 2025.

¹⁵⁹ <<https://www.theguardian.com/us-news/2025/jan/29/donald-trump-executive-orders-signed-list>> erişim tarihi 9 Haziran 2025.

¹⁶⁰ <https://en.wikisource.org/wiki/Executive_Order_14253> erişim tarihi 10 Haziran 2025.

Başkan Trump'ın bu emirlerinin bir kısmının anayasaya ve kanunlara aykırı olduğu belirtilmiş, davalar açılmış ve emirnamelerin bir kısmı mahkemelerce iptal edilmiştir

SONUÇ

Başkanlık kararnamesi, ABD kurulduğundan beri mevcut olup, 1789'dan bugüne 13000'den fazla Başkanlık kararnamesi çıkarılmıştır. Başkanların Kongreyi kanun yapmaya zorlamak için kararname yayımladıkları da görülmüştür. Muhafele, düzenleyici idari işlemlere karşı itiraz ettiği zaman, Başkanlar genellikle, "kanun çıkarın" demişlerdir. ABD Anayasası, Başkan ile Kongre arasında hem işbirliği ve hem de zıtlık istemektedir. Kararnameler, bireyleri doğrudan veya dolaylı olarak etkiler. Başkanlık kararnamelerinin konusu çok geniştir. Kongrenin kararnameye karşı kanun çıkarması, Başkanı olumsuz etkileyeceği için, Başkan stratejik hesaplar yapar; şayet önemli değilse kararname çıkarmaz. 1907 öncesine kadar Başkanlık kararnameleri numaralandırılmamış, 1907'de numaralama sistemi ihtiyari olarak başlamış; 1935 senesinde yayımlanan *Federal Register Act* (1935) sonrasında sayı verilmesi zorunlu hale getirilmiştir. ABD'de uluslararası antlaşmalar konusunda Anayasada hüküm yoktur.

ABD kurulurken sistem açısından Osmanlı'dan yararlanmıştır. ABD ile Türk İmparatorluk Dönemi yönetim sisteminin benzerlikleri şöyle ifade edilebilir, ABD Kurucu Babaları, sistemlerini oluştururken İngiliz ve Osmanlı sisteminden etkilanmışlerdir. Türk İmparatorluğunda da ABD'de de güçlü yürütme görülmektedir. ABD federal sisteme sahipken Osmanlı sui generis yapıda bir devlettir. Her iki devlette de baskı grupları etkindir. Her iki ülke de düalist dünya inanışına sahip olup, din ve vicdan özgürlüğüne saygı duymaktadırlar. Her iki devlette de hükümdarın suçlanması karar ile olur. Ama Sultan normal mahkemelerde yargılanabilir. ABD Başkanı ise, Temsilciler Meclisi kararı ile suçlanabilir ve Federal Yüksek Mahkeme başkanı başkanlığında Senatoda yargılanır. Hem Osmanlı hem ABD Anayasaları istikrarlıdır. Osmanlı'da Fatih Anayasası Tanzimat'a kadar (yaklaşık 350 yıl) yürürlükte kalmış iken, ABD Anayasası 1787'den beri yürürlükte dir. ABD'de uygulanan Anglo-Sakson hukuku ile Osmanlı hukuk sistemi benzerlikler göstermektedir.

ABD ile Türk İmparatorluk dönemi yönetiminin farkları şöyle belirtilebilir. ABD'de başkan, saltanatla yönetilen Osmanlı Devleti'ndeki sistemden farklı olarak 4 yıl için iki dereceli bir seçimle iş başına gelmektedir. ABD'de Demokrat ve Cumhuriyetçi partiler vardır. Osmanlı'da siyasal partiler olmamakla birlikte, çeşitli muhalefet grupları vardır. Her iki ülkedeki kamuoyu ve baskı grupları farklıdır. Kongre ile Divan-ı Hümayun farklıdır. Osmanlı Padişahının ve ABD Başkanının kişiliği önem taşımaktadır. Osmanlı Devleti'nin başarısında hükümdarın kişiliği esaslı bir noktadır. ABD'nin başarısının temelinde de Başkanın kişiliği önem taşımaktadır.

ABD’de Başkanların, kendilerinden önceki bir Başkanın kararnamesine uya-
cağı konusunda bir kabul yoktur. ABD Başkanının dış ilişkiler (*foreign affairs*),
ulusal güvenlik (*national security*) ve terörle mücadele (*war against terror*) ko-
nularında özerk düzenleme alanı vardır. ABD’de Başkanın yetkileri konusunda
geliştirilmiş *iki farklı görüş* vardır. *Birinci görüş*, *Başkanın yetkilerinin çok fazla
olduğunu belirten* “şüphe duysan da onu yap” görüşüdür. İkinci görüş, birinci
görüşün aksine, Başkanın çok yetki kullanmamasını, gücünü Kongre ve Federal
Yüksek Mahkeme ile paylaşmasını salık veren “şüphe duyarsan yapma” görüşüdür.

ABD’de Başkanlık kararnamesini kurumsallaştıran Federal Yüksek Mahke-
medir. ABD’de Başkanlık Kararnamelerinin yargısal denetimi konusunda ana-
yasal çerçeveyi *Youngstown Sheet and Tube Co. V. Sawyer Davası (1952)* kararı
çizmektedir. Federal Yüksek Mahkeme, Başkanlık kararnamelerinin, *eşitlik ve
hukuk devleti* gibi ilkelere uygun olup-olmadığına dikkat etmektedir. Bununla
birlikte Federal Yüksek Mahkeme, Başkan, anayasal yetkisini aşmadığı ve yasa-
maya müdahale etmediği sürece Başkanlık kararnamelerini etkin şekilde denet-
lememektedir. Federal Yüksek Mahkeme, yargısal aktivizm endişesiyle karar-
namelere fazla müdahale etmemiştir. Supreme Court’un *Baker v. Carr* kararında
savunulan siyasal sorun doktrinine (*political question doctrine*) göre, hâkimler,
siyasal sorunları çözmemeli, bunu siyasal organlara havale etmelidirler.

ABD’de Kongre’nin, Başkanlık kararnamesini ilga gücü vardır. Ama Kongre,
yargısal aktivizm düşüncesiyle bu durumdan genellikle kaçınmakta ve Başkan-
lık kararnamesine fazla müdahale etmemektedir. Başkanlık kararnamelerinin bir
kısmı *siyasi sorun (political question)* olduğu için Federal Yüksek Mahkemeye
gitmez, çünkü Federal Yüksek Mahkeme bunları, hukuki sorun olmadığı için red
etmektedir. Kongre şu ana kadar Başkanlık Kararnamesinin ancak %4’den daha
azını (3.8) kaldırmış veya değiştirmiştir. Kongre siyasi sorunlarda, kural olarak,
kararnameleri incelememek yanlısıdır. Şayet bir Başkanlık kararnamesi Anaya-
saya dayanıyor ise Kongre bu düzenlemeye müdahale etmemektedir.

ABD’de yasama ve yürütme organları özerk kuruluşlardır; yürütme yasama-
dan türemiş değildir. Başkan kanun çıkaramaz ama veto eder; Başkan bütçeyi
hazırlayamaz ama parlamentonun yaptığı bütçe yasasını veto edebilir. ABD’de
ilke olarak yasama yetkisinin devredilmezliği ilkesi (*nondelegation doctrine*)
vardır. Bu konu Federal Yüksek Mahkemesine konu olmuş ve Federal Yüksek
Mahkeme bu konuda iki önemli karar vermiştir; *Panama Refining Co. V. Ryan*
(1935) ve *Schechter Poultry Corp v. United States* (1935).

Amerika Birleşik Devletleri yönetiminde Evanjelistlerin önemli bir yeri vardır.
Bunlar İsrail’in, İncil öğretileri doğrultusunda kurulduğuna, Hz. İsa’nın tekrar bu
topraklara geleceğine ve kıyametin böylece kopacağına inanıyorlar. 15 Temmuz
nedeniyle yargılanan ABD uyruklu Evanjelik din adamı Andrew Craig Brunson
ile ilgili sürecin Türk-Amerikan ilişkilerinde gerilime yol açması, Donald Trump
döneminde ABD’deki Evanjelik grupların Amerikan dış politikası üzerindeki

etkisini yeniden tartışmaya açmıştır. ABD'deki önemli siyasi aktörler arasında sayılan Evanjelikler, ABD'nin İsrail Büyükelçiliğini Kudüs'e taşıması kararında da en fazla tartışılan kesim olmuştur. Koyu dindar Hristiyan bir kitlenin Trump'a neden oy verdiği, kendisi de bir Evanjelik olan Başkan Yardımcısı Mike Pence'in Beyaz Saray'daki etkisi ve Kongre ara seçimlerinin yaklaşması gibi konular, son dönemde Evanjelikler ve etkilerine dair başlıklar olarak öne çıkmıştır. *Hristiyan Siyonistler* olarak bilinen Evanjelistler, ABD'de 80 milyon civarındadır ve nüfusun yaklaşık % 25'ini oluşturmaktadır. Bunlar İsrail'in, İncil öğretileri doğrultusunda kurulduğuna, Hz. İsa'nın tekrar bu topraklara geleceğine ve kıyametin böylece kopacağına inanıyorlar. 2016 seçimlerinde bunların % 81'i Trump'a oy vermiştir. 2017 yılında çoğu Evanjelist olan 800.000 Amerikalı İsrail'i ziyaret etmişti. Günümüzde Evanjelizm, ABD'deki siyasal olarak en güçlü ve yaygın Hristiyan grubu olup, Amerikan dış politikasına yön vermektedir ve İncil'de yer alan kehanetlerin siyaset aracılığıyla gerçekleşeceğine inanmaktadır. Hristiyanlık inancına göre, Hristiyanlığın birinci derecede önem verdiği din Yahudiliktir çünkü Hz. İsa'nın Ferîsî geleneğine göre yetişmiş bir Yahudi olduğu bilinir, esasen ilk Hristiyanlar da Yahudi kökenlidir ve Hristiyanlık Yahudi kutsal metinlerini kendi kutsal metinleri olarak görmektedir.

1810 yılında 3 kilisenin temsilcileri tarafından Massachusetts'de kurulan ve Amerikan Protestanlarının Evanjelist misyoner örgütü olan American Board of Commissioners for Foreign Missions'ın 1818'deki yıllık toplantısında Osmanlı Devleti'nde misyon istasyonları kurulması için çalışmalar yapılmasını kararlaştırmış ve 5 Ocak 1820 tarihinde Plinty Fisk ve Levi Parsons adlı iki misyoner, bu istasyonların açılması için gerekli hazırlık çalışmalarını yapmak üzere Osmanlı topraklarına gönderilmişti. 1880 tarihli Barlett Raporu, *American Board of Commissioners for Foreign Missions*'ın Osmanlı topraklarındaki faaliyet ve hedeflerini şöyle özetler; "Misyoner faaliyetleri açısından Türkiye, Asya'nın anahtarıdır." Osmanlı İmparatorluğunda daha 1836 yılında *Evangelical Union* (Evanjelik Birliği) kurulmuştu. 1868 de gereken izni alarak, en fazla yardım eden Amerikalı zengine atfen Robert Kolej adı verilen okul açıldı. *Yahudi'ler* özellikle İzmir Gizli Musevi Cemiyeti mensupları, Amerika'da etkin idiler. Nablus ve Bekaa bölgesinde Protestanlar, izinsiz olarak ev ve konaklarda okul ve mabed açıyorlardı; Babıali bunlara vergi ödenmesi koşuluyla ruhsat veriyordu. 1901 yılında ABD Başkanı olan *Theodore Roosevelt*, 1898'de "Dünyada herkesten önce ezmek istediğim iki güç, İspanya ve Türkiye'dir" demişti. Evanjelizmin temeli, Kitâb-ı Mukaddes'in teolojik temelleri üzerine oturan Hristiyan mistisizmi ile Yahudi kabalizmini birleştiren mesihanik düşüncedir. Evanjelizm, *Jimmy Carter, Ronald Reagan, baba Bush, oğul Bush ve Trump*'ın başkanlıkları döneminde temel bir güç haline gelmiştir. Evanjelizm, ABD'de on dokuzuncu yüzyıldan itibaren gelişmeye başlamıştır; 1810 yılında kurdukları *American Board of Commissioners for Foreign Missions*, Evanjelizmin yayılmasında etkili olmuştur.

Başkan Trump, 2024 başkanlık kampanyasına Hristiyan dini imgelerini yerleştirmiş ve bunun ateistlere, küreselcilere ve Marksistlere karşı bir haçlı seferi olduğunu belirtmiştir. Başkan Trump'ın mitingleri Hristiyan milliyetçiliğinin sembollerini ve söylemini kapsamıştır. Başkan Trump, İsrail'deki Batı Duvarı'nı ziyaret eden görevdeki ilk ABD başkanı olmuştur.

ABD'nin 47. Başkanı Donald John Trump göreve başlar başlamaz imzaladığı bir dizi kararnameyle, yeni bir dönemi başlatmıştır. 20 Ocak 2025'de başladığı Başkanlığının ikinci döneminde, ilk 100 günde 143 başkanlık kararnamesi çıkarmıştır. Böylece Başkan Trump, daha önce 99 kararname ile 1933 yılında rekoru elinde bulunduran Başkan Roosevelt'in rekorunu kırmıştır. Başkan Trump'ın Başkanlık Kararnameleri ile 6 Ocak'taki Kongre baskınına katılanlar af edilmiş, farklı cinsel kimlikler ve cinsiyet eşitliği konularına karşı çıkılmış, kendisine karşı olan kovuşturmalar ortadan kaldırılmış, Başkan Biden'in toplam 78 Düzenlemesi iptal edilmiştir.

Başkan Trump, Batı Şeria'daki Yahudi yerleşimcilere yaptırım uygulayan Biden kararlarını iptal etmiş, Filistinliler için yapılan çalışmaları önlemek için *antisemitizmle mücadele* ek önlemler kararnamesini yayımlamış, Üniversitelerde ve Harvard Üniversitesindeki *Filistin lehine toplantıları önlemek için* 23 Nisan 2025 tarihli 14279 sayılı Yüksek Öğrenimi Güçlendirmek İçin Akreditasyonun Reformu Emirnamesini yayımlamış, ICC'de İsrail'e karşı dava açan Güney Afrika Cumhuriyetine karşı bir emirname yayımlanarak bu ülkeyi cezalandırmış, Uluslararası Ceza Mahkemesi'ne (UCM) ekonomik yaptırımlar uygulanmasını içeren bir kararname imzalamış ve Uluslararası Ceza Mahkemesinin, ABD-İsrail'i yungsuz şekilde hedef almakla suçlamıştır.

Başkan Trump, enflasyon, göçmenler, bürokrasi, demir kubbe, İngilizceyi Amerika Birleşik Devletleri'nin resmi dili yapmak gibi konularda Yürütme Emri imzalanmış, TikTok'u yasaklamış, sonra mehil vermiştir.

Başkan Trump, bir Yürütme Emri ile Beyaz Saray'da İnanç Ofisi kurmuş, *Hristiyan karşıtı* önyargının sonlandırılmasını istemiş ve ABD tarihinin yeniden yazılmasını kararlaştırmıştır.

KAYNAKÇA

Adam B, "Hristiyanlık ve Diğer Dinler", Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, (C. 17, İstanbul 1998), ss. 364-368.

Akyüzöğlü İ, "Politik Hedefleri Açısından Amerikan Evanjelizmi ve Osmanlı Devleti'ndeki Faaliyetleri", Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi 9/1 (Mart 2022), ss. 86-111.

Atay E E, İdare Hukuku, (Seçkin Yayınları Ankara 2018)

Başgil A F, *Esas Teşkilat Hukuku* (Birinci Cilt, Türkiye Siyasi Rejimi ve Anayasa Prensipleri, 1. Fasikül, İstanbul, 1960 Baha Matbaası)

Chu V S./Garvey T, Executive Orders: Issuance, Modification and Revocation, *Congressional Research Service (CRS)*, ss. 1-10. 2014, <https://digitalcommons.ilr.cornell.edu/key_workplace/1262/> erişim tarihi 22 Aralık 2018

Contrubis J, Executive Orders and Proclamations, *CRS Report for Congress*, ss.1-26 (1999), <<https://fas.org/sgp/crs/misc/95-772.pdf>> erişim tarihi 22 Aralık 2018

Covington M, Executive Legislation and the Expansion of Presidential Power, *Humanities and Social Science, Spring 2012*, Cilt 8, ss. 1-8. 2012, <<https://ejournals.library.vanderbilt.edu/index.php/vurj/article/view/3556>> erişim tarihi 22 Aralık 2018

Çolak Ç D, “Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi Yetkisinin Amerikan Sistemi Üzerinden Karşılaştırmalı Analizi”, (*Stratejik Public Management Journal*, Vol. 3, Special Issue, 2017), ss. 51-65. <<http://dergipark.gov.tr/download/article-file/395026>> erişim tarihi 22 Aralık 2018).

Daniel R, *American Philanthropy in the Near East 1820-1960*, Athens, Ohio University Press, 1970.

Devlet Personel Başkanlığı, *ABD Kamu Yönetimi ve Kamu Personel Sistemi*, (Ankara 2016, Devlet Personel Başkanlığı Yayını).

Emanuel S L, *Constitutional Law*, (Twenty-Ninth Edition, New York, 2011), Published by Wolters Kluwer Law and Business in New York.

Fendoğlu H T, *Modernleşme Bağlamında Osmanlı-Amerika İlişkileri (1786-1929)*, (Beyan Yayınları, İstanbul 2002).

— —, Cumhurbaşkanlığı Kararnameleri Mahfuz Yetki Midir, (Ankara Barosu Dergisi, 2019/3, Ankara 2013).

— —, *Presidential Decrees (Türkiye-USA)*, (Ankara 2022), Yetkin Yayınevi.

— —, *Anayasa Hukuku*, (On Birinci Baskı, Ankara, 2023), Yetkin Yayınevi.

Fleishman J L./Aufses, A H, Law and Orders: The Problem of Presidential Legislation, *Law and Contemporary Problems*, Cilt 40, Sayı 3, ss. 1-45. 1976, <<https://scholarship.law.duke.edu/cgi/viewcontent.cgi?article>> erişim tarihi 22 Aralık 2018).

Forte D F., “Pocket Veto” (Art. I, Sect 7, Cl. 2), *The Heritage Guide to the Constitution*, Editors: Edwin Meese, Matthew Spalding, David Forte, Published in the U.S by Regnery Publishing Inc. Washington, ss. 89-91.

Gordon L J, *American Relations with Turkey 1830-1930, An Economic Interpretation*, (University of Pennsylvania Press, 1932).

Hamlin, Cyrus, *Among The Turks*, New York American Truct Society, Boğaziçi Üniversitesi Yayını, 2014.

Harman Ö F, “Yahudi Hristiyanlığı”, TDV. İA, C. 43, İstanbul 2013, ss. 184-187.

Keser H, “Başkanlık Sistemi”, *Yeni Türkiye*, Mart-Nisan 2013, Yıl 9, Sayı 51, ss. 430-438.

Kocabaşoğlu U, *Kendi Belgeleriyle Anadolu'daki Amerika, 19. Yüzyılda Osmanlı İmparatorluğundaki Amerikan Misyoner Okulları*, İstanbul, 1989.

Köprülü O, Tarihte Türk Amerikan Münasebetleri, Belleten C. LI, Ağustos 1987, Sayı 200, ss. 927-945.

Lawson G, Due Process Clause, in: *The Heritage Guide to the Constitution*, Editors: Edwin Meese, Matthew Spalding, David Forte, Published in the U.S by Regnery Publishing Inc. Washington, 2005.

Morlan R L, *American Government, Policy and Process*, Second Edition, USA, Boston, 1975.

Moore J H, *America Looks At Turkey, 1876-1909*, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Doctorate Dissertation), Virginia University 1961, Boğaziçi Üniversitesi Kütüphanesi.

Neil B A, Presidential Executive Orders: Laws Without Legislation, Journal of Criminal Justice Research, [http://www.aabri.com/manuscripts \(ty\)>](http://www.aabri.com/manuscripts (ty)>) erişim tarihi 22 Aralık 2018).

Nomer M, *ABD Başkanlık Sisteminde Başkanın Yetkileri*, (İstanbul 2013, XII Levha Yayınları).

Polat İ, *Osmanlı İmparatorluğunda Yabancı Okullar*, Ankara, 1990.

Polat İ, Osmanlı İmparatorluğunda Açılan Amerikan Okulları Üzerine Bir İnceleme, Belleten, Sy. 203, C.II.

Redlich N/Attanasio J/Goldstein J K, *Understanding Constitutional Law*, Third Edition, New York, 2004, LexisNexis Publication.

Söyler Y, *Cumhurbaşkanlığı Kararnameleri*, Ankara, 2018, Seçkin Yayınları.

Tanyu, Hikmet, “Ağlama Duvarı”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C.1, ss. 474-475, İstanbul, 1988.

Tınaz, Nuri, “Yehova Şahitleri”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C. 43, İstanbul, 2013, ss. 391-396.

Teziç E, *Anayasa Hukuku*, 21. Baskı, İstanbul, 2017, Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş.

Tozlu N, Osmanlı İmparatorluğunda Misyoner Okulları, Yeni Türkiye, Osmanlı Özel sayısı, Ankara, 1999, ss. 329-339.

Trask R R, *The Relations of the United States and Turkey 1927-1939*, (A Thesis in History, The Pennsylvania State University, 1959, Submitted For The Degree of Doctor of Philosophy).

Türkiye Büyük Millet Meclisi (Araştırma Hizmetleri Başkanlığı), *Karşılaştırmalı Hükümet Sistemleri, Yarı-Başkanlık Sistemi (Fransa, Polonya ve Rusya Örnekleri)*, (Ankara 2014, Türkiye Büyük Millet Meclisi Yayını).

Türkiye Büyük Millet Meclisi (Araştırma Hizmetleri Başkanlığı), *ABD Kongresinde Yasama, Denetim ve Bütçe Süreçleri*, (Ankara 2019, Türkiye Büyük Millet Meclisi Yayını).

Ülman H, İkinci Dünya Savaşının Başından Truman Doktrinine Kadar *Türk-Amerikan Diplomatik Münasebetleri (1939-1947)*, AÜSBF Yayını, Ankara 1961.

Vahapoğlu M H, *Osmanlı'dan Günümüze Azınlık ve Yabancı Okulları, (Yönetimleri Açısından)*, Ankara 1990, (Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, No. 109).

Wheeler E D, *The Duty of the United States of America to American Citizens in Turkey*, New York, Chicago and Toronto, 1896.

Yamaç M, “*Evanjelik Dinî Hareketin Teo-Sosyolojik Paradigması*”, İhya Uluslararası İslam Araştırmaları Dergisi- İhya International of Islamic Studies 8/2 (Temmuz/ July 2022), ss. 704-726.

Zengin M A, *Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi Ekseninde Yargısal Aktivizm Doktrini*, (Adalet Yayınevi), Ankara, 2014.

DİĞER KAYNAKLAR:

<https://www.senate.gov/general/search/ search_central_solr.cfm?q=oath> erişim tarihi 18 Ağustos 2020

<<http://www.sfgate.com/nation/article/In-God-We-Trust-suit-rejected-by-Supreme-Court-2471527.php>> erişim tarihi 10 Eylül 2014

<<http://www.religionnews.com/2014/05/28/atheists-lose-latest-legal-fight-god-trust/>> erişim tarihi 10 Eylül 2014

<[http://www.historylearningsite.co.uk/ USA_pressure_groups.htm](http://www.historylearningsite.co.uk/USA_pressure_groups.htm)> erişim tarihi 10.9.2014

<<https://www.whitehouse.gov/briefings-statements/2025/01/president-trumps-america-first-priorities/>> erişim tarihi 9 Haziran 2025

<<https://www.bbc.com/turkce/articles/cq6g7rdmpe9o>> erişim tarihi 9 Haziran 2025

<https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_executive_orders_in_the_second_presidency_of_Donald_Trump#> erişim tarihi 10 Haziran 2025

<<https://tr.euronews.com/2025/01/21/trump-abd-baskani-olarak-ilk-gununde-cok-sayida-kararname-imzaladi>> erişim tarihi 9 Haziran 2025

<https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_executive_orders_in_the_second_presidency_of_Donald_Trump#> erişim tarihi 10 Haziran 2025

<<https://setadc.org/trump-ilk-kararnameleri-imzaladi/>> erişim tarihi 9 Haziran 2025

<<https://www.whitehouse.gov/presidential-actions/2025/04/protecting-american-communities-from-criminal-aliens/>> erişim tarihi 9 Haziran 2025

<https://www.academia.edu/33672049/TRUMPIN_GÖÇMEN_KARARNAMESİ> erişim tarihi 9 Haziran 2025

<https://www.whitehouse.gov/presidential-actions/2025/04/extending-the-tiktok-enforcement-delay/> erişim tarihi 9 Haziran 2025. https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_executive_orders_in_the_second_presidency_of_Donald_Trump# erişim tarihi 10 Haziran 2025

https://en.wikisource.org/wiki/Executive_Order_14188 erişim tarihi 10 Haziran 2025 (farklı kararnameler)

<https://setadc.org/trump-ilk-kararnameleri-imzaladi/> erişim tarihi 9 Haziran 2025

<https://www.bbc.com/turkce/articles/cq6g7rdmpe9o> erişim tarihi 9 Haziran 2025

<https://www.theguardian.com/us-news/2025/jan/29/donald-trump-executive-orders-signed-list> erişim tarihi 9 Haziran 2025

<https://www.aa.com.tr/tr/dunya/kim-bu-evanjelikler/1221601> erişim tarihi 12 Haziran 2025

<https://tr.wikipedia.org/wiki/Evanjelizm> erişim tarihi 12 Haziran 2025

<https://ordaf.org/turkiyede-evanjelistler-ve-billy-graham-evanjelist-kurumu/> erişim tarihi 12 Haziran 2025

https://en.wikipedia.org/wiki/Donald_Trump_and_religion#: erişim tarihi 12 Haziran 2025

https://en.wikipedia.org/wiki/Trumpism#Christian_Trumpism erişim tarihi 12 Haziran 2025

FEDERAL YÜKSEK MAHKEME KARARLARI:

Armstrong v. US, 80 USA 154 (1871).

Baker v. Carr 369 U. S. 186 (1962).

Clinton v. City of New York.

Hamdi v. Rusfeld (2004).

Hamdan v. Rumsfeld (2006).

Korematsu v. USA, 323 US 214 (1944).

Medellin v. Texas, 552 US 491 (2008).

Mississippi v. Johnson, 71 U 475 (1866).

Nixon v. US, 506 U. S. 224 (1993).

Panama Refining Co. V. Ryan (1935).

Schechter Poultry Corp v. United States (1935).

The pocket Veto Case, 279 U. S. 655 (1929).

US v. Klein (60 US 128).

Youngstown Sheet and Tube Co. V. Sawyer, 343 US 579 (1952).